

mentes hominum terrenas et insulas condiamus, eisque incurruptionem impertiamur; ut quicumque hæc legant, ex sanctorum oraculorum tuorum cognitione, ex tuarum promissionum minarumque gravitate et pondere, illecebras terras cupedias despiciant, ac celestium honorum amore, et beate æternitatis desiderio studioque effi-

caci accendantur. Hoc unum spectro, hoc unum postulo, huc omnis meæ lectio et scriptio, huc omnis labor desudat, ut sanctorum nomen tuum sanctificetur, itaque sancta voluntas fiat sicut in celo, sic et in terra; ac sanctorum tuum regnum gratiæ, gloriæ et felicitatis sempiternæ, ubi tu eris omnia in omnibus, nobis adveniat. Amen.

CANONES

IN XII PROPHETAS MINORES.

Præter canones quos majoribus Prophetis præfixi, hic minoribus pene proprios accipe.

CANON. I. Prophete in nominibus propriis hominum vel urbium, alludunt ad eorum significata, tum ad elegantiam, tum ad vim et energiam; quocirca Noster Interpres sæpe pro ipsis nominibus hebraicis, eorum significata reddidit. Tale est primo, *Osee 1, 6*, ubi *Osee*, cum jussu Dei filiam ex fornicaria genuisset, a Deo audit: «Voca nomen ejus Absque misericordia,» hebraice לֹא רַחֲמָנָהּ *Lo rachmana*. Hoc ergo erat nomen proprium filiae. Verum quia *lo rachmana* significat absque misericordia, ac significatum hoc urget hic Deus, dicens: «Quia non addam ultra nomen veri domini Israel;» hinc Interpres solerter vertit, «Absque misericordia.» Ibidem, vers. 9, cum *Osee* rursus ex ea genuisset filium, audit: «Voca nomen ejus. Non populus meus;» hebraice לֹא אָנֹכִי *lo anochi*. Hoc ergo erat nomen proprium filii. Verum Interpres perspicax vidensque ad nominis significatum alludi, recte vertit: «Non populus meus.» Sequitur enim: «Quia vos non populus meus, et ego non ero vester.» Sic cap. x, 5: «Vacas, inquit, Bethaven coluerunt habitatores Samarie,» *Jeroboam* enim vacas, sive vitulos aureos colentes exiit in Bethel, quod hebraice idem est quod domus Dei, *Genes. xxviii, 17*. Verum quia *Jeroboam* ibidem collocavit idola, hinc *Osee* et Propheta Bethel vocat Bethaven, id est domum idoli, q. d. Vos Bethel mutastis in Bethaven, id est vos ex domo Dei fecistis domum idoli et diaboli.

Secundo, tale est *Micheæ*, cap. 1, 10: «In domo pulveris pulvere vos conspergite.» Pro pulveris hebraice עֲפָרָה *Aphra*, quod est nomen proprium urbis. Verum quia *aphra* significat pulverem eoque alludit Propheta, hinc eleganter vertit Noster: «In domo *Aphra*,» id est «pulveris, pulvere vos conspergite.» Et vers. 11: «Transite vobis habitatio Pulchra,» hebraice סִפּוּר *Sapir*, quod est nomen urbis; sed significat pulchram. Et mox: «Non est egressa quæ habitat in Exitu,» hebraice in *Saanan*, quod est nomen urbis, sed

exitum significat. Et vers. 12: «Infirmata est in bonum quæ habitat in Amaritudinibus;» hebraice in *Maroth*, quod est nomen urbis; sed significat amaritudines, q. d. Quæ habitat in *Maroth*, id est in amaritudinibus, juxta nomen suum infirmata et amaricata est. Et vers. 14: «Dabit, etc., domos mendacii in deceptionem regibus Israel,» hebraice מְדַבְּרֵי אֵזֶבֶד *Aezib*, quod est nomen urbis, sed significat mendacium, eoque alludit dicens לְאֵזֶבֶד *leaczab*, id est ad menducium et decipiem. cum reges Israel.

Tertio, tale est *Zachar. iii, 8*: «Adducam servum meum Orientem,» hebraice צִמְחָה *Tsemaah*, quod est nomen Christi; sed significat germen nascentis, et oriens ex terra virgine, uti *Christus* ex matre virgine sine patre natus est.

Quarto, tale est *Gen. xxi, 26*, ubi *Isaac* ex jurgio pastorum puteum vocavit «*Calumniam*,» hebraice עֵשֶׂק *Esec*. Hoc ergo erat nomen proprium putei. Et vers. 21, alium ob similem causam vocavit «*Inimicitias*,» hebraice סִטְנָה *Sitna*. Et vers. 22, tertium vocavit «*Latitudo*,» hebraice רֵחֶבֶת *Rechobot*, dicens: Nunc dilatavit nos *Dominus*.» Et vers. 33, quantum vocavit «*Abundantiam*,» hebraice שִׁבְעָה *Sabea*. «Unde nomen urbi impositum est » *Bersabee*, q. d. Puteus saturitatis et abundantie.

Quinto, tale est *II Reg. viii, 1*: «*Tuli David Frenum tributi* de manu *Philistim*;» hebraice *Tulit David Metheghamma*, quod est nomen proprium loci, vel urbis, significatque *Frenum tributi*.

Sexto, tale est *II Reg. xxi, 19*: «*Adeo datus filius Saltus*;» hebraice: *El chanan ben iaare*, quod fuit nomen proprium viri unius ex fortibus *Davidis*: scilicet. *El* idem est quod *Deus*, *chanan* dedit, *ben* filius, *iaare* saltus.

Septimo, tale est *Proverb. xxx, 4*: «*Verba congregantis filii Vomentis*;» hebraice: *Verba Agur filii Lake*. *Agur* enim fuit vir et doctor, filius *Lake*, qui verba sequentia dictavit; sed *Agur* significat congregantem, *Lake* vomentem.

Octavo, tale est *I Paral. iv, 22*: «*Qui stare fe-*

rit solem virique Mendacii, et securus, et incendens.» Hebraice est, *Joakim*, et viri *Kozba*, et *Joas*, et *Saraph*: que sunt nomina propria virorum; unde ea retinetur Septuaginta. Sequitur enim: «*Qui principes fuerunt in Moab.*» Sed *Joakim* idem est quod stare faciens, *Kozba* est mendacium, *Joas* securus, *Saraph* incendens. Ibidem, cap. ii, 53: «*Cinei venerunt de Calore patris domus Rechab.*» Hebraice: *Cinei censurunt de Chamath patre domus Rechab*. Ita Septuaginta, Pagninus et Tigurina; sed *Chamath* hebraice significat calorem.

Nono, tale est nomen *Petrus*; nam *S. Petrus* in *Syria* syriaco nomine a *Christo* vocatus est *Cephas*, cum prius vocaretur *Simon*, *Joan. cap. 1, 42*; sed quia syriace *Cephas* idem est quod græce et latine *Petrus* et *Petra*, scilicet super quam *Christus* ædificavit *Ecclesiam*; hinc a *S. Mattheo cap. xvi, 18*, et veniens *Romanam* a *Romanis* deinceps vocatus est *Petrus*: sicut *Saulus* vocatus est *Paulus*: *Saulus* enim est nomen hebraicum, *Paulus* Romanum.

Decimo, tale est quod *Job cap. ultimo, vers. 14*, de tribus filiabus *Job* dicitur: «*Et vocavit nomen unius Diem, et nomen secunde Cassiam, et nomen tertie Cornustibii.*» Hebraice: *Et vocavit nomen ejus Jemina*, id est diem, aut pressus *Diariam* (*Jom* enim est dies; inde *Jemina* est diaria), et nomen secunde *Helsia*, id est *Cassiam*, et nomen tertie *Kerenhaphue*, id est *Cornustibii*. Hæc ergo tres filie proprie a *Jobo* vocatæ sunt *Jemina*, *Ketsia*, *Kerenhaphue*; sed Interpres nominum eorum significata reddidit; quia ad ea alludit *Job. Audi Nicetam*: «*Ideo*, inquit, primam filiam *Diem* nominavit, quod ab obscurissima ærumnarum nocte ad felicitatem restitutam divinitus, quasi ad diem aspiciendam lucem, esset revocatus; secundam *Cassiam* appellavit, quod jam similibus odoris quadam suavitate bonorumque voluptate frueretur; tertiam *Amalthææ cornu* (sic enim vertunt Septuaginta) vocavit, quod vitam deinde vixerit omni bonorum genere perfluentem.» *El Olympiodorus*, atque ex eo *Vatablus*. Filias, ait, ita vocavit in monumentum utriusque fortune, prosperæ et adversæ, quasi jam ex tenebris ad diem et lucem, a fetore sterquilini, in quo sederat, ad fragrantiam; ex sordibus saniei et ulcerum, ad nitorem et elegantiam rediisset. Unde pro cornu stibii, *R. Abraham* vertit, *cornu, vel robur immutatum* (hoc enim significat Hebræum *haphue*), scilicet ex infirmitate et adversitate in hanc fortitudinem et felicitatem, priori et pristina longe majorem. *Tropologice Olympiodorus*: Dies sumus, inquit, cum lucifer *Domini* ortus fuerit in cordibus nostris; *Cassia*, cum suavis *Christi* odor progressu virtutum evadimus; *Cornustibii*, vel *Amalthææ*, cum spiritualium charismatum uberitate complemur, et ad perfectionem properamus. Symbolice, *S. Gregorius* per tres hæc *Jobi* filias accipit tres status generis hu-

mani. Qui enim lux fuimus conditi, et nunc redempti, inquit, sumus *Cassia*, id est fragrantibus fortitudine, patientia et penitentia, erimus aliquando *Cornu stibii* in clangorem et exultationem æterna laudis assumpti. Ita ipse in verba citata *Jobi* cap. xlii.

CANON. II. *Melonymia* crebro utuntur Propheta, eoque ac Poete (utriusque enim sunt vates); *melonymia* enim inter omnes figuras et schemata est elegantissima. Sic civitas capitur pro civibus, *Samaria* pro *Samaritis*, *Jerusalem* pro *lithæolymitis*, idolum pro idololatris, templum pro sacerdotibus, scholis pro discipulis, *Bacchus* pro vino; peccatum *Jeroboam* pro cultu vitulorum aureorum, *Isaia* pro suis oraculis, *Vulcanus* pro igne, cœlum pro cœlitibus, terra pro terrigenis, *Ceres* pro frugibus, bene moratæ urbes pro bene moratis incolis, mors pallida pro mortuis pallidis, sidera pro celo, penates pro domo, os pro vultu, cuspis pro telo, ignis pro incendio, arx pro urbe, aëres pro oculis, *Mars* pro bello, vertex pro capite, *Tellus* pro terra, *Neptunus* pro mari, *Pluto* pro inferis, unda pro flumine, oliva pro oleo, toga pro pace, merces pro merito, peccatum pro supplicio, meritum pro præmio. Juxta hoc schema *Trojanam* in *Latio* consignat *Virgilius*, dum ita canit:

Non Xanthus tibi, non Simois, non Dorica castra
Deserant, alius *Latio* jam partus *Achilles*,
Natus et ipse *Dea*.

Ubi Latinum Achilles vocat *Turnum*, *Dorica castra* *Rutulos*, *Xanthum* et *Simoeuta*, *Anisien* et *Tiberim*, etc.

CANON. III. Ablativi, infinitivi gerundia suis verbis juncta, eorumdem significationem adaugent, et actionem complent, simulque important et indicant modum, quo ea fieri et peragi solet. Sic videndo videre, est clare et dilucide videre; quia visio fit media luce. Audiendo audire est recte audire et percipere; quia auditio fit auribus exicipiendo, et mente retinendo verbum quod profertur. Sic ore loqui, vel loquendo loqui, est cordate vel præmeditate loqui; quia vere verbum oris est id, quod corde, id est mente, præconcipitur et præcogitatur.

CANON. IV. Oculum corporis significat oculum mentis, puta intellectum: sic et auris significat aurem mentis, puta voluntatem, quæ jussa audit,isque obedit. Sic *Math. xiii, 9*, dicitur: «*Qui habet aures audiendi, audiat.*» q. d. Qui habet voluntatem obsequentem et morigeram, hisce meis dictis obsequatur et obediat. Geminatio enim ejusdem vocis, puta auris et audiendi, significat perfectionem et complementum actionis, uti dixi *Canon. III*.

CANON. V. Metalepsis est crebra apud Prophetas hosce minores, quia verbum, vel nomen sumitur, non præcise pro eo quod significat, sed pro eo quod inde consequitur: ut *Osee cap. ii, 21*: «*Exau-*

diam celos, et illi exardient terram, » hoc est, ego respondebo coelis in siccitate tacite petentibus pluviam, qua terram sibi subjectam irrigent, nimirum eos ipsos nubibus complendo; et vicissim celi respondebant terre sitiati et petenti pluviam, illam in eam distillando. Ex responsione enim intelligitur postulatio: hanc enim illa consequi solet; nemo enim respondet nisi rogatus: « Et terra exaudiet triticum et vinum, et oleum; et hec exaudient Jezrahel, » q. d. Jezrahel, id est semen et populus Dei, puta Israelita petunt triticum, vinum et oleum, illisque quasi dicunt: Eia, date nobis copiam vestri, cibate et pascite nos; hec vicissim dicunt terra: Eia, esto fecunda, parturi nos, ut satiemus Jezrahel; terra rursus invocet cœlum: Eia, da mihi pluviam, ut germinare possim triticum, vinum et oleum. Cœlum denique invocet Deum: Eia, Domine, imple me nube, rore et pluvia, ut ea distillum in terram, eamque fecundam. Deus exaudit cœlum, dando ei nubes et pluviam: cœlum exaudit terram, distillando ea; terra deinde exaudit triticum, vinum et oleum, germinando et producendo ea: hec denique exaudiant Jezrahel, copiose germinando et nascendo, dandoque se Jezraheli in messem et cibum. Itaque omnium votis satisfiat a Deo, qui omne animal implet benedictione; sed debito ordine et gradatione jam dicta.

CANON VI. Prophete minores mira quadam harmonia majoribus concinunt; quia easdem pene res præsentant quas majores, puta captivitatem Assyriacam et Babyloniam, adventum Messie, Ecclesie sacramenta, etc. Voluit enim Deus oraculi sui toto testis dare, ut nemo de eo dubitare possit, cum idem omnes præsentent, ac in omnibus consonent, in nullo dissonent. Hec enim invincibile veritas, verique divinationis est argumentum, quo passim utuntur S. Augustinus *Contra Manichæos*, et Tertullianus *Contra Marcionem*, ut probent auctoritatem tam novi quam veteris Testamenti, ac utriusque auctorem fuisse Deum, ex eo quod per omnia unum alteri pulchra et discordi quadam concordia, velut voces diversæ et discordes in musico concertu, consonent et consentiat. Sicut enim umbra consentit, et adamussim correspondet corpori, sic et vetus Testamentum novo. Hinc minores Prophete majoribus sunt quasi suppres: quod enim hi fusius et fluentius, hoc illi concisius et nervosius dicunt. Ita Micheas suppar et æmulus est Isaiæ, imo ad verbum subinde idem cum eo dicit; ut cum cap. iv, 4, ait: « Et erit in novissimo dierum mons domus Domini preparatus in vertice montium, » et cætera usque ad vers. 4. Eadem pene ad verbum habet Isaias cap. ii. Rursus quod Micheas de castris Sennacherib ait cap. v, 1. « Nunc vastaberis, filia latronis, observationem posuerunt super nos; » hoc idem de iisdem ait Isaias cap. xxxiii, 1. « Væ qui prædatis, nonne et ipse præ-

daberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? » etc. Sic quod ait Osee cap. x, 8: « Et dicunt montibus, Operite nos; et collibus, Cadite super nos; » hoc Isaias cap. ii, 19, dicit: « Et introibunt in speluncas petrarum, et in voragines terre a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram. » Sic prophetia Abdiæ contra Idumæos, eadem est cum prophetia Jeremie contra eosdem cap. xlii, 14 et seq., ut patet conferenti utramque. Sic quod ait Nahum cap. i, 13. « Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem, » eodem verbis habet Isaias cap. lvi, 7. Sic quod ait Zacharias cap. ix, 9. « Exsulta satis, filia Sion; juba, filia Jerusalem: ecce rex tuus venit tibi justus et salvator; » in iisdem verbis recenset Isaias cap. lxxi, 11. Similia sunt perplura.

CANON VII. Apud Prophetas, præsertim minores, creber est sarcasmus, id est hostilis irrisio, vel joocus cum amaritudine: qualis est ille Pythi ad Priamum jamjam occidendum apud Virgilium, *Æneid.* II:

— Refers ergo hæc, et nuntius tibi
Pellice genitori: illi uno tristia facta,
Degenerantque Neopoleam mare memento.

Talis est *Proverb.* cap. 1, 23: « Despexit omnia consilium meum, etc. Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id quod timebatis evenerit. » Sic regem Babylonis a Cyrensum irridet Isaias, cap. xlv, 12: « Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer, qui mane oriebaris? » Et Ezechiel regem Tyri, cap. xxviii, 12: « Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti, etc., donec inventa est iniquitas in te: et ejeti te de monte Dei, et perdidisti te, o Cherub. » Talis est illa gentium vox de Jerusalem: « Lapidetur, et aspiciat in Sion oculus noster, » *Mich.* cap. iv, 11.

CANON VIII. Creber quoque est mycterismus, id est subsannatio, sive irrisio cum suspensione nasi, ad risus Sardonium, de quo Cæsius lib. VII, *epist.* 26 ad *Fabium Gallum*: « Videris, inquit, mihi vereri, ne, si istum habuerimus, rideamus *ἄλυστα ἀρδύωντες*, significans futurum, ut, si Cæsar rerum potiretur, multis aridire atque applaudere cogerebantur quæ magnopere displicerent: *ἄλυστα* enim græce significat *nasum*, qui index est ire et irrisionis. Unde *Plinius* lib. XI, cap. xxxvii: « Et alior (nasus) homini tantum, quem novi mores subdole irrisioni dicaverunt. » *Nasum* suspendere, est tacite et valde irridere. Unde *Horatius*, lib. I *Serm.* satyr. 6:

Naso suspendi adamo.

Et *Persius*, satyra 1 *De Iloratio*:

Callidus excusso populum suspendere naso.

Idem, satyra 3:

Disce, sed ire rorat naso, rugosaque sanna.

Et *Martialis*, lib. I, *Epigram.* 32:

Et pueri (dicæce) nasum rhinocerotis habent.

Hinc nasus vocatur qui docto novit alios irridere. Unde *Martialis*, lib. XIII, *Epigram.* 2:

Nasutus sis usque licet, sis denique nasus.

Ita *Cicero* subsannat Verrem, comparans eum verri, id est porco, *act.* III: « Homines, ait, negabant mirandum esse, jus tam nequam esse verrium. » Verres enim et hominem, et suem significat; ac jus tam civile est, quam suillum. Et *act.* VI: « Siculi, ait, Sacerdotem execrabantur, qui verrem tam nequam reliquisset. » Nam G. Sacerdos Sicilia prætura abiens, successorem reliquerat Verrem; et sacerdos, id est inactator, reliquit verrem, id est suem, quam nos mactavit, utpote victimam fedam et diis ingratham. Talis est *Micheas* cap. vi, 3: « Popule meus, quid feci tibi? ut quid molestus fui? responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servientium liberavi te, et misi ante faciem tuam Mosem et Aaron, et Mariam? » q. d. Quid mali tibi feci, o Israel! anne summa mea beneficia quæ in te contuli, maleficia aestimas, et ut talia mihi improperas? Liberavi te ex Ægypto carcere, deduxi per Mosem usque in Chanana: hecine mihi obijcis? non habes aliud quod mihi obijcis. Similis est *Osee* cap. vii, 16: « Reversi sunt ut essent absque jugo, facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum a furore lingue sue. Ita subsannatio eorum in terra Ægypti. » Et *Amos* cap. ii, 13: « Ecce ego stridabo subtiler sicut stridet plaustrum onustum feno. » Et cap. iv, 12: « Quapropter hæc faciam tibi, Israel; postquam autem hæc fecero tibi, preparare in occursum Dei tui, » q. d. Occurro, si potes, Deo te invadenti, cum illo manus consere, vim si propulsa, sis vales. Et *Isaiæ* cap. lvi, 13: « Cum clamaveris, liberent te congregati tui, » q. d. Reliquisti me, o Sion! vade ergo ad deos tuos: in tribulatione eos inelama, *Ps.* liberent te.

CANON IX. Solent Prophete post oracula excidii et cœdium, subjungere carmen funebre, sive epitaphia, vel ad majus pathos, vel ad leniendam oraculi atrocitatem. Ita *Micheas*, cap. ii, 4, *Samaïas* excidendo hoc pangit carmen funerale: « In illa die sumetur super vos parabola, et cantabitur canticum cum suavitate dicentium: De populatione vastati sumus, pars populi mei commutata est. Quomodo recedet a me, cum revertatur qui regiones nostras dividat? » Simile *Babyloni* et *Balsasari* pangit Isaias, cap. xiv, 4. Et *Ezechiel* Tyro, cap. xxvi, 17: « Quomodo, inquit, peristi, que habitas in mari, urbs inclayta? » etc. Et *Ægypto*, cap. xxxii, 19. Et *Jeremias* Hierosolymæ in Threnis. Porro primum orbis et commune Patriarcharum epitaphium exstat, *Gen.* v, 3: « Vixit Adam nongentis triginta annis, et mortuus est. Vixit Seth nongentis duodecim annis, et mor-

tuus est, » etc. Ita *David* Sauli et *Jonathas* occisis hunc planetum plangit, *II Reg.* i, 19: « Inclayti, Israel, super montes tuos interfecisti sunt: quomodo occiderunt fortes? Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos, etc., quia ibi abjectus est clypeus fortium. Sagitta *Jonathas* nunquam rediit retrorsum, et gladius *Saul* non est reversus inanis. *Saul* et *Jonathas* anabiles, et decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi: aquilis velociore, leonibus fortiores. » Solebant enim in hoc carmine defunctorum virtutes et victorias decantare. Unde *Virgilius*, *Elogia* 5, *Daphnidis*, id est *Cæsaris*, vel *Quintili Vari*, cœdem defens, hoc ejus epitaphium, imo apotheosim canit:

Et tumulum facite, et tumulo superadde carmen,
Daphnis ego in sylvis, hinc usque ad sidera notus.

Et paulo ante:

Daphni tum Pamos etiam ingemisse leones
Interitum, motisque feri, sylvasque loquuntur.
Daphnis et *Armenias* curru saltingere patris
Institui (quia *Cæsar sacra Liberi patris ex Armenia Romanam transtulit*), Daphnis thyasos inducere Baccho.
Et foliis lentis uteretur molibus hastas, etc.

Nimirum epitaphia hæc duplici fine inventa sunt. *Enit* Prior est, ut viventibus sint mortis specula, eos- *phor* que moneant vitam hanc esse comœdiam, in qua *phor* quisque personam agit vel rustici, vel regis, vel *phor* Pontificis, donec finiatur actio comica, vel tragica. *Posterior*, ut iisdem sint virtutum exempla *Secund* et incitamenta. Ita *Virgilius*, *XI Æneid.*:

Ita, ait, egregias animas, qua sanguis nobis
Hinc patrum peperere sua, decorata supremis
Muneribus.

Idipsum ad vivum in seipso representavit *moerens* Augustus *Cæsar*, ait refert *Suetonius* in *en* ejus *Vita*. Num astutibus dixit: « Satisne belle, amici, personam nostram egimus? » Illis respondentibus: « Belle: Valetæ ergo, inquit, et plaudite; » ac recitata cœrtina animam exhalavit, significans vitam hanc esse fabulam, in eaque se egisse personam Imperatoris: eam se nunc in morte ponere, ac in terram, e qua formatus erat, redire; posteris autem fortanati imperatoris officium relinquere, ut juro singuli ei succedentes sibi acclamari optent: « Augusto felicior, Trajano melior. » *Tertio*, epitaphia hæc sunt heroicorum facinorum decora, æque ac defunctorum monumenta, ut vivant in memoria charorum et posterorum, itaque æternitatem nominis consequantur: hanc enim ex instinctu nature optat et ambit homo, quod ipsum signum est immortalitatis et æternitatis animæ, ac resurrectionis; nisi enim ipsa æterna esset, non ambiret æternam suam memoriam; nam ideo in mentibus hominum semper vivere exoptat, quia in seipsa semper vivit sentitque, et gaudet se vivere in mentibus aliorum. Adde, cum natura hoc æternitatis desi-

derum animis hominum in se verit, sequitur ipsos aeternos esse. Natura enim nihil facit frustra, nec appetitus frustratus inserit, aut a se insertos frustrari patitur. Denique quartam causam assignat S. Augustinus, scilicet ut pro defunctis fidelibus oretur. Audi eum, lib. *De Cura pro mortuis*, cap. IV: « Non ob aliud, ait, Memoriae, vel monumenta dicuntur aequa, quae insignita sunt sepulera mortuorum, nisi quia eos qui viventium oculis morte subtrahunt, ne oblivione etiam cordibus subtraherentur, in memoriam revocant, et admonendo faciunt cogitari. » Et mox: « Cum itaque recollit animus, ubi sepulchrum sit charissimi corpus, et occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis et precantis affectus. Qui cum defunctis a fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. » Pergit deinde ostendere hanc monumenta non tantum esse vivorum solatia, sed et mortuorum adiumenta. Iisdem de causis quotidie in Martyrologio legitur sanctorum eo die defunctorum agones et triumphos.

CANON. X. Prophetae minores, quia concisi sunt et pathetici, hinc affectibus abundant, eosque alterant et miscent, ut nunc peccatoribus minentur iram Dei, nunc blandiantur, nunc terrent, nunc consolentur, nunc irascantur, nunc miserentur, nunc fulminent, nunc gemant, nunc rideant, nunc plorant; perinde ut videmus homines in ira, merore, gaudio, vel desperatione constitutos, hosc affectus alterare; loquuntur enim quaecumque affectus vari et inter se pugnant, puta nunc ira, nunc spes, nunc timor, nunc moror, vicissim exsurgentes suggerunt. Hae de causa abundant hyperbaticis, aposiopesibus, emphasibus aliisque figuris patheticis, quae vel indignationem, vel misericordiam concitant; hinc etiam sententiae sequentes, subinde immediate praecedentes non sunt connexae; sed eas quae multo ante praecesserunt, respiciunt: ut *Michaeas* cap. vii, 5, *Nolite credere amico*, non cohaeret cum eo quod praecessit: « Nunc erit vastitas eorum, » sed cum eo quod superius dixit, vers. 2: « Perit sanctus de terra, etc., vir fratrem suum ad mortem venatur. »

CANON. XI. Omnes Prophetae pro fine et scopo habent Christum, in eumque toti collinant. Quocirca saepe ad eum avolant; et quod observatio dignum est, omnes, excepto Jona et Nahum, exprime in Christo desinent, in eoque oracula sua finunt, quasi ei coronidem operis sui assignantes. *Primus* enim Osee, cap. ult. vers. 6, ita Christum pingit: « Ero quasi ros, Israel germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani. » *Secundus* Joel, cap. iii, 18, ita concludit: « Et erit in die illa (Evangelii): stillabunt montes dulcedinem, et collis fluent lacte, et per omnes rivus Juda ibunt aquae, etc. Et Dominus commorabitur

in Sion. » *Tertius* Amos, cap. ix, 11: « In die illa, inquit, suscitabo tabernaculum David (puta regnum et Ecclesiam Christi), quod cecidit: et reaedificabo aperturas murorum ejus, etc. ut possideant reliquias Idumaeae et omnes nationes, eo quod invocatum sit nomen meum super eos. » *Quartus* Abdias ita desinit: « Et erunt salutare in montem Sion judicium montem Esau, et erit Domino regnum. » *Quintus* Michaeas ita finit: « Quis Deus similis tui, qui auferis iniquitatem, et transis peccatum? etc. Revertetur et miserabitur nostri: deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quae jurasti patribus nostris a diebus antiquis. » Christus enim est veritas et misericordia, olim promissa Abraham et Patribus. *Secutus* Habacuc ita clare in Christo exultatans conquecit: « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo, » cap. iii, 18. *Septimus* Sophonias, cap. ult. vers. 9: « Tunc, ait, reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno. Ultra flumina Aethiopiae, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi. » Et vers. 14: « Lauda, filia Sion; jubila, Israel; laetae et exulta in omni corde, filia Jerusalem, etc. » *Octavus* Aggeus ita concludit: « Ego movebo caelum patris et terram. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te, Zorobabel (in Christo ex nascituro), filii Salathiel, serve meus, dicit Dominus; et ponam te quasi signaculum, quia te elegi. » Zorobabel enim hic representat Christum, quasi pater filium. *Novus* Zacharias, cap. ult. vers. 7: « Et erit, ait, dies una, quae nota est Domino, non dies, neque nox, et in tempore vesperi erit lux. Et erit in die illa: Exibunt aquae vivae de Jerusalem. Et erit Dominus rex super omnem terram; in die illa erit Dominus unus, et erit nomen ejus unum. » *Decimus* Malachias ita finit in Elia, qui secundum Christi adventum praecurret: « Ecce ego mitto vobis Eliam prophetam, antequam veniat: dies Domini magnus et horribilis. Et convertet cor patrum ad filium, et cor filiorum ad patres eorum. » *Undecimus* Daniel pari modo, cap. xii, 2, oracula sua obsequit resurrectione et judicio Christi: « Multi, inquit, dormiant in terra pulvere, evigilabunt: alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium, ut videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. » *Duodecimus* Isaias simili argumento librum terminat: « Assumam ex eis, inquit, et in sacerdotem et levitam, dicit Dominus: qui sicut caeli novi et terra nova, quae ego stare facio eorum me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum et nomen vestrum. Et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato, » etc. *Decimus tertius* Ezechiel, cum novam Jerusalem, puta Ecclesiam

Christi, descripsisset, in ea desinit, dicens: « Et nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem. » *Decimus quartus* Jeremias, Threnos ita claudit, cap. iv, 20: « Spiritus oris nostri Christus Dominus, captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus. » Ita Prophetae, Apostoli, Sanctique omnes quodlibet opus in Christo incipiunt, in Christo finiunt et desinunt, eisque centro cordis sui dicitur cum S. Nazianzeno: « A te principium, tibi desinet: » uti S. Paulus omnes omnino epistolas suas orditur a Jesu Christo, et pene omnes in eodem terminat. Vides hic, ut finis legis et Prophetarum, aequae ac Apostolorum et Sanctorum, sit Christus. Sicut enim is qui aliquid vehementer amat, de eo crebro cogitat, loquitur, somniat: sic et Prophetae quasi divini amoris sauciati vulnere, quo futurum Messiam ardebant, omnes suos cogitant, verba et facta eo flectebant, ut illum quaerent, illum sonarent; illius denique, in quo una salus et redemptio mundi posita erat, vitam, mores et mysteria, ubicumque commode possent, representarent.

CANON. XII. Verba S. Scripturae et Prophetarum diversos, imo contrarios subinde habent sensus, idque quia a diversis, imo contraria sententibus profertur: vel diversas, imo contrarias causas, effectus aut fines respiciunt. Exemplum illustre est *Joan.* cap. xi, 50, ubi Caiphas de Christo ait: « Expedi vobis ut unus homo moriatur pro populo, et non tota gens pereat. » Quibus verbis Caiphas intendebat significare expedire Judaeis, ut Christum neci darent, ne Romani Judaeam, quae Christum quasi Messiam regem Judaeorum Caesari oppositum colebat, invaderent; quod sane politicum, scelestum et diabolicum erat consilium. Verum Spiritus Sanctus qui movebat linguam Caiphae, non cor, ut ait S. Chrysostomus, per hae ejus verba longe aliud intendebat significare, nimirum expedire ut Christus pro salute populi moreretur, ac morte sua redimeret Judaeos, omnesque gentes; quod non intelligebat Caiphas. Unde subdit S. Joannes: « Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex (ideoque caput Ecclesiae veteris) anni illius prophetavit (materialiter, non formaliter) quod Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum. »

Sic IV *Reg.* viii, 10, Hazael consulens Eliseum, rogansque an Benadad rex Syriae a morbo revalesceret, neque, ab eo audit: « Vade, dic ei: Sanaberis: porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur. » Si sanabitur, quomodo morte morietur? An vero jubet Propheta Hazaeli, ut regi suo mentiar? Absit. Itaque duo contraria significat hic Propheta, quorum utrumque erat verum. Primum, morbum regis non esse lethalem; unde ait: « Sanaberis, » scilicet quantum ex parte morbi, q. d. Morbus tuus non est lethalis;

idque erat verum: posterius, « morte » tamen « morietur, » scilicet non naturali, sed violenta: nam Hazael regnum ambiens, et invadens, vers. 13: « Tulit stragulum, et infudit aquam, et expandit super faciem ejus, » itaque suffocavit cum pretextu refrigerationis: « Quo mortuo, regnavit Hazael pro eo. »

Similis antiphrasis est III *Reg.* cap. xxii, 15, ubi Michaeas Propheta consultus ab Achab rege Israel, an oppugnatio urbis Ramoth sibi foret prospera, neque, respondet: « Ascende, et vade prospere, et tradet eam Dominus in manus regis, » q. d. Quia vis ascendere, ascende, optoque ut prosper hic sit ascensus, urbsque tibi tradatur: verumtamen per prophetiam scio contrarium eventurum: scio enim quia tibi occideris, ut paulo post occisus est. Est ergo ironia, ut notant ibidem Abulensis et Vatlabius.

Huc facit quod scribit Ambrosius Catharinus in *Vita S. Catharinae Senensis*, lib. II, cap. xxviii et xxix, ipsi a Deo revelatos esse duos sensus illius orationis Christi in hortu: « Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu, » *Matth.* cap. xxvi, 39. Sensus, inquam, novos et diversos, imo in speciem contrarios vulgari expositioni. Prior est, q. d. Pater mi, illico da mihi bibere calicem passionis, illum enim avidissime sitio; da ut illico patiar et moriar: ardor enim meus patienti nullas patitur moras, ne quidem horae, vel instantis unius: fac ergo ut illico per me transeat, ac deinde a me transeat calix iste ut, per passionem meam abolita morte et peccato, illico redimam genus humanum, haque ad te revertar, ut te fruatur, mi Pater. Hoc enim Christus optabat secundum spiritum: optabat enim accelerare et absolvere opus redemptionis nostrae, ad quod a Patre erat missus. Unde ipse ait: « Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perferat, » *Lucas* cap. xii, 50. Et paulo ante passionem: « Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum. » Voluit dare exemplum S. Ignatio, Laurentio, Vincentio, aliisque generosis martyribus desiderandi cruce, et ambiendi martyria. Secundum carnem tamen optabat contrarium, nimirum, « transeat, » id est auferatur a me calix passionis. Porro hi duo sensus se invicem compatiuntur: poterat enim Christus unum ore secundum carnem, alterum secundum spiritum. Si poterat, probabile est eum fecisse. Nam si Apostolus ait, I *Corinth.* xiv: « Orabo spiritu, orabo et mente; » nullo magis Christus orans carne, oravit et spiritu: spiritus autem desiderium erat contrarium desiderio carnis: caro ergo hinc verbis optabat transferri a se passionem, spiritus vero optabat eam accelerari, et celeriter pertransiri. Posterior sensus illius orationis S. Catharinae revelatus est hic: Videbat, inquit ipsa, Christus Dominum mori

tos fore ingratos suae passioni, mansuros in peccatis, ac damnandos, hic erat ei summus dolor, huncque vocat suum calicem, *g. d.* Transset a me calix iste, id est, amove a me hunc dolorem, hoc tormentum, puta hunc numerum dampnandorum: fac ut omnes meae passionis ita sint participes, ut salventur. Et si hoc Christus absolute et efficaciter orasset, utique impetrasset; quia Pater nil negat Filio: sed maluit Christus ex reverentia se conformare Patris voluntati et justitia, ideoque subjunxit: « Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. » Ita S. Catharina. Hoesa S. Catharina Senensis sensus citat et sequitur inter alios noster Ludovicus de Ponte, *Meditatione de oratione Christi in horto*. Verum haec sobrie accipienda sunt, nec imitanda, nisi ex Dei revelatione, vel aliunde constet illos sepius intentos fuisse a Spiritu Sancto. Quia in re peccant multi conacionatores, qui ex cerebro suo fingunt sensus S. Scripturae, saepe ipsi litterae et menti Spiritus Sancti contrarios, contra quos egi superius, *Quaest. lii.*

Simili modo vox carnis afflictissima est illa Job, maledicentis dici suo, cap. iii, 2: « Parent dies in qua natus sum; » vox vero spiritus est: « Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus revertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum, » Job cap. i, 21. Sic vox carnis est illa *Jeremiae*, cap. xx, 14: « Maledicta dies in qua natus sum, etc. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei? » Vox vero spiritus: « Cantate Domino, laudate Deum: quia liberavit animam pauperis de manu malorum. » *Idem*, vers. 13. Sic saepe aliud caro nostra orat, aliud per eandem orationem petit et impetrat Spiritus Sanctus. Nam, ut ait Apostolus, *Rom.* cap. vii, 26: « Quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis. » Pari modo in Scriptura saepius commendae sunt sententiae fidelium et piorum, a sententis dictisque infidelium et impiorum, ut *Ecclesiastes* cap. iii, 19: « Uanus interitus est hominis et jumentorum, et eua utriusque conditio, etc., et nihil habet homo jumento amplius. » Quae verba S. Gregorius, lib. IV *Dialog.* iv, Olympiodorus et alii interpretes, censent dici a Salomone, non in persona propria, sed in personis Epicureorum, negantium animae immortalitatem. Sic in libro Job solenter distinguenda sunt verba Job a verbis Eliphaz, aliorumque amicorum ejus: illa enim probantur a Deo, haec improbantur, Job cap. ult. vers. 7. Simili modo in Evangelio S. Joannis, secernenda sunt verba Judaeorum Christo credentium, a verbis incredulorum. In eadem enim turba alii credebant Christo, alii non credebant. Unde con-

traria sentiunt et dicunt: illi enim probant, hi improbant dicta Christi. Quare videndum quid cuique sit tribuendum. Hoc canonum multas solvemus ambiguitates, multa loca in speciem contraria conciliabimus.

CANON XIII. Hebraea קוֹנְיָא , hi, id est *quia, quoniam*, saepe non causam significat, nec rationale est, sed exceptivum, vel adversativum, vel sermonis inchoativum, vel encliticum, et ornatus duntaxat gratia additum. Hinc primo, hi, id est *quoniam*, ponitur pro *quavis*, *Psalm.* LXXVII, 20: « Quoniam, » id est *quavis*, « percussit petram, et fluxerunt aquae, etc. Numquid et panem poterit dare, aut parere mensam in deserto? » *Habacuc* cap. ii, 18: « Quid prodest sculptilo, quia, » id est *quavis*, « sculptis illud fictor sicut? »

Secundo, hi, id est *quoniam*, est nota asserationis, et capitur pro *sane, certe, enimvero*, *Psalm.* XVII, 30: « Quoniam, » id est *enimvero*, « ita te eripiar a tentatione. » *Psalm.* LI, 13: « Quoniam, » id est *sane*, « si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. »

Tertio, hi, saepe est nota inuili sermonis, et periodum inchoat, uti videre est in *Psalmis*. Sic *Lucae* cap. i, 61, dicitur: « Et dixerunt ad illum: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. » *Osee* cap. xi, 1: « Quia puer Israel, et dilexi eum. »

Quarto, hi, id est *quia*, ponitur pro *quod*, *Luc.* ii, 13: « Sicut scriptum est in lege Domini, quia, » id est *quod*, « omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. »

Quinto, hi, id est *quia*, sumitur pro *perre, ad haec, insuper*, *Sophon.* cap. iii, 9: « Quia, » id est *insuper*, « tunc reddam populus labium electum. »

Sexto, hi, ponitur pro וְאֵת אֲשֶׁר , relativo, id est *qui*, *Gen.* iv, 25: « Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem (hebraice hi, id est *quia*) occidit Cain. » *Exodi* XIII, 17: « Non eos duxit Deus per viam terrae Philistinum, quae (hebraice hi, id est *quia*) vicina est. »

Septimo, hi, id est *quia*, est adversativum, et ponitur pro *sed*, *II Reg.* XVI, 18: « Nequaquam, quia, » id est *sed*, « illius ero, quem elegit Dominus. »

Octavo, hi, est nota temporis, significans *quando, cum*, *Gen.* cap. iv, 12: « Cum (hebraice hi) operatur fueris eam, non dabit tibi fructus suos. »

Nono, hi, est exceptivum, idem valens quod *nisi*, *I Reg.* xxx, 17: « Et non erasit ex eis quicumque nisi (hebraice hi) quadringenti viri. » Est apocryphum, וְהֵי עִימָא enim ponitur pro וְהֵי עִימָא *hi*, id est *nisi*.

Decimo, hi, cum geminatur, est disjunctivum, significans *aut, vel*, ut *III Reg.* cap. XVIII, 17: « Aut (hebraice hi) in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit » versus *Deus Baal*.

Undecimo, est negativum, significans *non, non, Isai.* cap. xxx, 21: « Haec est via, ambulabitis in

ea, et non (hebraice hi) declinetis, neque ad dexteram, neque ad sinistram. »

CANON XIV. Post sacrum Ieroboam et decem tribuum duabus, eorumque rege Roboam, usque ad captivitatem Babylonicam, distinguuntur haec duo nomina, *Israel et Juda*. *Israel* enim decem, *Juda* duos tribus significat. Post captivitatem vero Babylonicam, *Israel et Juda* pro eodem accipiuntur, scilicet pro duabus tribubus, tum quia in his solis persistit familia et nomen Israelis, id est Jacobi Patriarchae: ceterae enim tribus toto orbe dispersae fuerunt, tum quia multi fideles e decem tribubus junxerunt se Jude. Tribus ergo *Juda* ceteras decem, quae *Israel* vocabantur, complexa est. Ita S. Cyrillus, Ribera et Arias in cap. XII *Zachariae*. 1. Sic *Zacharias*, pater Joannis Baptistae, canit: « Benedictus Dominus Deus Israel, » id est *Judaeorum*. Sic Christus ait se missum ad oves quae perierunt domus Israel. Sic Evangelistae saepe nominant *Israel*; nec alium intelligunt, quam populum Judaicum, utpote qui solus ex stirpe Israelis restabat, eratque heres promissionum Abrahae et Israelis, id est Jacobi, a Deo facturum.

CANON XV. Verba activa Hebraeorum saepe non actionem et effectum, sed agendi virtutem, vim et potentiam significant. Sic Christus, *Joan.* i, vocatur « agnus, qui tollit peccata mundi: lux qui in tenebris lucet, et illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, » scilicet quantum in se est; *g. d.* Christus in se habet virtutem tollendi peccata, dispellendi tenebras, et illuminandi omnem hominem, nimirum, nisi ipse oculos claudat et lucem hanc videre nolit, uti multi infideles et impii fecerunt, et faciunt. Simili modo dicimus: Hic ignis arit; haec aqua humectat, id est, habet vim urendi, humectandi, etc., etiamsi saepe nil urat, nec humectat. Ita intellige illud *Marsi* cap. ult.: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, » scilicet quantum est ex natura et vi fidei et baptismi; si nimirum is qui credit, leges et praecipua fidei, ac spiritum in servandis Christi mandatis. Et illud *Joan.* cap. vi, 53: « Qui manducat meum carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, » scilicet quantum est ex vi Eucharistiae; cui tamen peccator obtineat sui peccatis ponere potest, eamque elidere. Sic saepe Scriptura cum enarret opera Dei, magis significat ea quae facere potest, quam quae reipsa facit, ut: « Qui respicit terram, et facit eam tremere: qui tangit montes, et fumigant, » *Psalm.* CII, 32: « Qui praecipit soli, et non oritur, et stellas claudit quasi sub signo, » *Job* cap. ix, 7. Et clarus vers. 6: « Qui commovet terram de loco suo, et columnae ejus commovetur: » hoc est, concutere et commovere potest. Sic *Zacharias*, cap. XII, dicit quod omnes familiae *Judeorum*, videntes Christum in cruce volutatum, plangent, id est jure plangere pote-

runt et debent. Quae enim ad plangendum non moveat Deus in cruce fixus? etiamsi de facto multi increduli eum non planserint, sed subsannarint. Et *Amos*, cap. viii, 10: « Convertebam, ait, omnes festivitates vestras in luctum, et omnia cantica vestra in plangendum, et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput calvitium. » Non est necesse omnes sacco indui, aut omnia capita decalvari; sed sensus est, *g. d.* Tanta erit clades, ut merito omnes possint saccum induere, et caput decalvari. Et *Isaie* cap. iv, 1: « Apprehendent septem mulieres virum ig illa die. » Id factum nusquam legitimus; sed sensus est, *g. d.* Tanta erit caedes virorum, ut vix unus maritus septem mulieribus reperitur, ac consequenter ut septem mulieres pro uno marito certare possint, vel debeant, si more gentis suae nubere velint.

CANON XVI. Prophetae, praesertim *Zachari* saepe mutantur apologetis, tum ad obscuritatem, quae propria est prophetiae, tum ad elegantiam, tum a excitandam audientium torpentium, imo oracula Dei adversantium usque adversantium, aut atonem: sicut demosthenes iudicium oscitantium attentionem excitavit, narrando fabulam nationis, de umbra asini in ardente sole contentantis cum asini conductore. Ea enim curiositas hominum, ut ad fabulas et res novis autem arripant, ut graves et veras demittant, velut in quae sortis aselli. Insuper apologetis est Joas filii Gedecias, delatus ab eo contra Sichimitas qui regem sibi creant spurium et tyrannum Abimelech, *Judic.* cap. IX, vers. 8: « Ierunt, ait, ligna, ut urentur super se regem: dixeruntque olive: Impera nobis. Quae respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, quae et dii utuntur et homines, et venire ut inter ligna promovetur? Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, et super nos regnum accipe. Quae respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam fructusque suavissimos, et ire ut inter caetera ligna promovetur? Locutaeque sunt ligna ad vitem: Veni, et impera nobis. Quae respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lificat Deum et homines, et inter ligna caetera promovetur? Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, et impera super nos. Quae respondit eis: Si vere me regem vobis constitutis, venite et sub umbra mea requiescite: si autem non vultis, egredior ignis de rhamno, et devoret cedros Libani, » sensus est, *g. d.* Vos, o Sichimitae, elegistis vobis in regem Abimelech parvum et tyrannum, quasi rhamnum, qui proinde vos punget et cruciabit. Justo ergo Dei iudicio vobis evenit, ut lis et bellum inter vos et Abimelech concilietur, qui vos ipsum cruciabit et ipse vicissim vos, ut utrique percat. Tyrannus enim in suos, etiam mobilissimos, si, ut conmittitur fit, ob tyrannidem eilitem moveat, exitum immittit, quos tamen et ipse afflatur pariter, interitque, ut in plerisque tyrannus visum est. As-

rus Propheta fuit Joas, nam Sichimita et Abimelech se invicem conecerunt. Similis apologus est Joas regis Israel ad Amasiam regem Juda, se provocantem ad bellum: « Carduus, ait, Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestie saltus que sunt in Libano, et conculcaverunt cedrum. » Apologus explicat dicens: « Percutiens invaluit super Edom, et sublevavit te cor tuum: contentus esto gloria et sede in domo tua: quare provocas malum ut cadas tu et Judas tecum? » IV Reg. cap. xiv, 9. Similis est *Zachar.* cap. xi, vers. 2: « Ulula, abies, quia cecidit cedrus, » *q. d.* Ululata, plebei, quia ceciderunt magnates; et vers. 1: « Aperi, Libane, portas tuas, et comedit ignis cedros tuos, » hoc est, aperi, o Jerusalem, portas tuas Tito et Romanis, qui domos tuas cedras comburent. Idem, toto cap. v, eleganti apologo describit captivitatem Judæorum in Babylone, per mulierem impositam amphora, et ab aliis milivais translant in Sennar, id est in Babylone. Plurimi similes sunt apud Zachariam et ceteros Prophetas, quos paulo post inter hieroglyphica, vel ænigmata, ordine recenset.

CANON XVII. Prophetae subinde alludent ad fabulas gentium et poetarum, tum quia hæc fabule apud Gentiles erant trite et celebres; tum quia subinde non tant fabule, quam ænigmata, aut mythologice tant, ad morum informationem compositæ; quales sunt fabule Æsopi, que magnam sapientiam et prudentiam continent: ethice enim docent per appositas rerum fictiones et fabulas. Hinc celebris fuit apud veteres theologia *phœnix*, id est *fabulosa* (et mythologi habiti sunt philosophi, imo theologi) de qua Fulgentius librum scripsit, ejusque meminit S. Augustinus, lib. VI *De Civit.* cap. v, et Eusebius, lib. III *Prepar.* cap. II. Sic Malachias, cap. IV, 2, dicens: « Orietur vobis fimentibus nomen meum sol justitie, et sanitas in pennis ejus, » alludit ad fabulam phœnicis; quia phœnix symbolum est et ænigma solis, qui radijs suis quasi pennis vestitur, isque vitam et sanitatem cunctis viventibus impertit. Sensus ergo est, *q. d.* Orietur Christus, qui a morte redivivus quasi phœnix, id est quasi sol salutaris, radijs gratie et gloriæ suæ, velut pennis contingens justos mortuos et sepultos, eos a morte ad vitam suscitabit, sanabit, beabit et glorificabit. Sic *Judith* xvi, vers. 8, dicitur: « Nec filii Titan perusserunt eum, » Holofernem. Ubi alluditur ad fabulam Titanum, quos poetae fabulantur fuisse gigantes cœli et terre filios, ac bellum gessisse cum Jove, ab eoque fulmine adactos in Tartara; de quibus Virgilius, VI *Æneid.*:

Hic genus antiquum terre, Titania pœbes;
Fulmine dejecti fando voluuntur in imo.

Non quod fabulas poetarum approbet S. Scriptura, sed ut loquatur more vulgi, ejusque sermonem

rem veram significet; quia « non bene possumus intelligere quod dicitur, nisi per ea vocabula que usu didicimus, et errore combibimus, » ait S. Hieronymus, in cap. v *Amos*, vers. 8, et S. Gregorius, lib. IX *Moral.* cap. vi, præsertim quando fabule ex S. Scriptura ortum ducunt, uti Pererius aliquot viri docti censent fabulam Titanum originem accepisse ex historia et factis gigantum, *Genes.* vi, 4, et xi, 4. Filii ergo Titan, per catachresin vocantur bellicosissimi et robustissimi gigantes, quales poete nuncupant, censentque fuisse Titanes. Unde explicando subdit Scriptura, *Judith* cap. xvi, 8: « Nec excelsi gigantes opposuerunt se illi: sed Judith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum. » Ita S. Hieronymus, in cap. III *epistolæ ad Galat.* sub initium. Sic Isaias, cap. xxxiv, 14, alludit ad fabulas Onocentaurorum et Lamiarum, ut ibi dixi. Sic *Job* cap. xlii, 14, filia *Job*, que hebraice et a Nostro vocatur *Cornu stibii*, a Septuaginta nuncupatur *Cornu Amalthæe*, quam poete fingunt esse capram altricem Jovis. Sic *Job* xxi, 33, dicitur: « Dulcis fuit gireis Coeyti; » glareæ est terra prope fluvium, arenosa et lapidosa. Coeytus est fluvius in Arcadia, a Styge palude fluens, quem Iovis esse fluvium poete finxerunt, eo quod in illa paludem multa cadavera conjiciebantur, ut cito exederent. Veterem enim sepulchra erant juxta flumina, ut cadavera lumine consumerentur, eoque purgaretur aer. Sensus ergo est, quasi dicat: Impio bene convenit cum sepulchro; nihil enim ibi mali sentit, sed in eo dulciter et suaviter quiescit, uti Poete fingunt defunctos quiescere in Coeyto. S. Hieronymus: Impius, ait, dulcis est Coeyto id est diabolo et inferno, qui morte et pœnis improborum gaudet et pascorum. Alludit itaque *Job* ad fabulam tritam Coeyti: dicit enim est Coeytus *αὐτὸ τοῦ κοκυθίου* id est *lugere*; luctus enim convenit mortuis. Hinc Coeytum fingunt vicinum Acheronti. Audi Virgilium, lib. VI *Æneid.*:

— Tenent media omnia silva,
Coeytusque sua libans circumfluat atro.

Et Claudianum:

— Presso lacrymarum fonte resedit
Coeytus, Acheron tacitis obmutuit undis.

Rursus Virgilium, VI *Æneid.*:

Acheron omneum Coeyto erucet arenam.

Ubi Servius ad physiologiam hoc fimentum pertinere ait, quod qui caret gaudio, sine dubio tristis est: tristitia autem sicina luctus est, qui ex morte procreatur; recte ergo in Coeytum per Stygem arenas erucere suas Acherontem fingit Virgilius. Quocirca jure hæc quasi fabulosa ridet Cicero, *Tuscul.* I: « Die quæso, ait, num te illa terrent, triceps apud inferos Cerberus, Coeyti fremitus, transvectio Acherontis, mento summam aquam attingens sili enectus Tantalus? » S. Amos, cap.

v, 8, ait de Deo: « Facientem Arcurum et Orionem. » Ubi alludit ad fabulas poetarum; ex illis enim imposita sunt nomina stellis. Unde Virgilius:

Arcurum, pluviasque Hyadas geminosque Triones;
Armatamque auro circumpolice Orionem.

CANON XVIII. Ex titulo prophetiæ sæpe colligere licet qualis sit futura, an tristis, an læta, an mixta. Nam cum titulus ejus est *מַשָּׂא* *massa* id est onus, vel pondus, si nunc est evidens tristis fore. Onus enim significat pondus grave et importabile vindictæ et pœne, ex cæro et irrevocabili Dei decreto inferendum impiis, ut duram eorum cervicem premat et curvet, vel frangat, qui Dei patientiam exspectantem eos ad penitentiam contempserunt, et in sceleribus suis obdurati perstiterunt. Unde sæpe significat plenum urbis et gentis excidium, ut: « Onus verbi Domini in terra Hadrae, et Damasci requies ejus, » *Zachar.* cap. ix, 1: « Onus verbi Domini super Israel, » *Zachar.* cap. xii, 1. Onus domus Achab, quo excisa est ejus familia, IV *Reg.* ix, 23. Vide *Jerem.* xxiii, 33 et seq. Cum vero titulus prophetiæ est « visio, » vel certe « verbum Domini, » tunc ordinariæ læta est et prospera pollicetur, sive post comminationem meliora promittit, » ait S. Hieronymus in cap. xxiii *Jerem.* sub finem. Cum denique titulus est: « Onus visionis, » ut *Isai.* xxii, 1: « Onus verbi Domini, » ut *Malach.* cap. i, 1, tunc partim tristis est, partim læta. Ille canon S. Hieronymi crebro verus est, non tamen semper. Nam visio exhibitæ Jeremie, cap. i, et Joeli, cap. i, et Amos, cap. i, et Nahum, cap. i, nil fere lætum habet, sed omnia tristia, ac proinde onus includi, uti recte advertit Ribera, *Ose.* cap. i, 1. Porro solus Abdias prophetiam suam inscribit, et vocat Visionem: Nahum vero, Habacuc et Malachias eam inscribunt Onus; ceteri omnes Prophetas minores eam inscribunt Verbum Domini. In decursu tamen prophetiæ, illam subinde visionem nuncupant, ut ejus certitudinem indicent. Visus enim omnium sensuum est certissimus. Unde Theophrastus apud Rhodigium, lib. X, cap. xxviii, visum scite appellavit formam sensuum: quia scilicet experimenta illorum ille solus quasi aduat, perficit et certificat. Et S. Augustinus, lib. X *Confess.* cap. xxxv, experientiam sensuum, et eorum quasi fidei resolutionem, in visu sitam esse et cetera; quocirca omnes sensus quasi oculos exhibentes, dicere solemus: Vido ut sapiat, vide ut sonet, etc. Et Aristotelis gnome est lib. II *Metaphys.*, finem contemplationis esse veritatem visam; unde et beatitudo nostra consistit in visione Dei: Prophete ergo abstracti a ceteris rebus, et mentis intuitum figentes in contemplatione unius simplicis veritatis, habuerunt præ gustum quemdam et intuitum beatitudinis, juxta illud Apostoli, I *Corinth.* xiii: « Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, » que verba citans S. Augustinus, lib. I

De Trinitat. cap. viii: « Hic, inquit, nobis contemplatio promittitur, actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum. »

CANON XIX. Differunt prophetia et exstasis. Propheta enim sæpe viderunt futura sine exstasi; subinde tamen fuerunt alienati a sensibus, raptique in exstasi, uti confingit *Adæ, Gen.* II, 21, Abraham, *Gen.* xv, 12, S. Petro, *Actor.* x, 10, et S. Joanni in *Apocalypsi* (que exstases ordinariæ sunt), fuisse, que per angelos: hi enim sunt administri Dei; omnibus enim hisce locis grece est *ἔκστασις*, que proprie est raptus mentis alienatæ a sensibus in aliquid sublimius. Unde S. Gregorius, lib. V *Moral.* cap. xxii, docet in exstasi mentem a sensibus avulsam dormire mundo, sed laboriosius vigilare Deo. « Est ergo exstasis dormitio vigilans, seu vigilia dormiens, » juxta illud *Cant.* v: « Ego dormio, et cor meum vigilat, » *q. d.* Sensus meus dormit, sed mens vigilat. Nota: S. Thomas, *Quest.* XIII *De Verit.*, art. 2, ad ult., et II *Quæst.* CLXXV, art. 3, ad I, et II *Corinth.* xii, lect. I, docet quod excessus mentis, exstasis et raptus aliquando contingat sine alienatione mentis a sensibus, nimirum cum quasi exterioribus sensibus et rebus utitur, sed tota ejus intentio divinis contemplandis et amandis vacat, qua ratione S. Dionysius, cap. IV *Divin. nom.* asserit quod divinus amor exstasim facit: amor enim transfert amentem a se in Deum amatum. Anima enim magis est ubi amat, quam ubi animat; magis est ergo in Deo, quam in seipsa. Unde S. B. paventura, tract. *De Gradibus contempl.*: « Exstasis, ait, deserto exteriori homine, sui ipsius super se voluptuosam quædam elevatio, ad superintellectualem divini amoris fontem. » Aliter vero ut dicitur, ad istam usitatum significationem: « Fit, inquit S. Thomas, dictus excessus mentis, exstasis et raptus, cum aliquis etiam actu ab usu sensuum et sensibilibus rebus abstractitur ad aliqua supernaturaliter videnda; idque per abstractionem a sensibus externis ad imaginariam visionem, vel ab imaginatione quoque ad intellectualem; et hoc iterum aut per intelligibiles immisiones, aut secundum quod intellectus videt Deum per essentiam. » Quod S. Thomas censet concessum S. Paulo in rapto. II *Corinth.* xii, 2; sed contrarium est verius, scilicet S. Paulum non vidisse Dei essentiam, ut ibidem ostendi. Ceteris vero ut *Adæ, Abraham, S. Petro* et S. Joanni, censet exstasim contingisse per abstractionem a sensibus, sed cum imaginaria visione, quod verum est, et liquet ex locis citatis Scripture. Ordinariæ enim mens in cognitione utitur phantasmatibus; unde licet rapiatur, habet tamen comites cogitationes phantasie.

Porro opera demoris, imo vi morbi, posse aliquem alienari a sensibus, raptique in exstasim quasi naturalem, docet noster *Delrio* lib. II *Disquis. Magic.* *Quest.* XXV, ubi refellit Cardanum, qui asserit, « cum libenti, posse quempiam vi naturali rapti; » et Rodinum, qui censet « in ejus-

modi extasi animam reipsa migrare de corpore. » Denique S. Augustinus, lib. XII *De Genesi ad litter.* cap. xxvi : « Cum rapitur, inquit, anima ad ea visa, quae spiritu cernuntur similia corporalibus, omnino a sensibus corporis averitur, amplius quam in somno solet; sed minus quam in morte. » Nam in somno non ita averitur a sensibus, quin illi levi sono, motu pulsque evident; in extasi autem nullum motum, sonum pulsque, etiamsi acris vellicetur aut pulsatur, sentit: in morte vero averitur non tantum a sensibus externis, sed etiam internis, ino a toto corpore, ita ut illud amplius non informet, nec animet aut vivificet.

Jam vero linguam, qua loquitur Deus animae, et anima Deo, pie explicat S. Bernardus, serm. 43 *in Cantic.*: « Verbum et anima, inquit, habent linguas suas, quibus se alterutrum alloquantur, praesentesque indicent. Verbi lingua, favor dignationis ejus: animae vero, devotionis fervor. Elinguis est anima etque infans, quae hunc non habet, et non potest illi esse sermociatio cum Verbo: ergo cum hujusmodi linguam suam movet, volens ad animam loqui, non potest anima non sentire. Vivus est enim sermo Dei, et penetrabilior omni gladio accipit, et pertingens usque ad divisionem animae. Et rursus cum suam linguam anima movet, Verbum latere multo minus potest, non solum quia ubique praesens, sed quia nisi ipso stimulante, devotionis lingua minime ad loquentem movetur. Verbo ergo dicere animae: Pulchra es, et appellare amicum, infundere est unde amet, et se presumat amari. » Et S. Gregorius, lib. V *Moral.* xx. explicans illud *Job*, cap. iv, 12: « Quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus: » Venas, inquit, superni susurri auris cordis furtive suscipit, quia subtilitatem locutionis intimae afflata mens, et raptim et occulte cognoscit: nisi enim se ab exterioribus desideris abscondat, interna non penetrat: occultatur autem ut audiatur, et audit ut occultetur; quia et subtracta a visibilibus, invisibilia conspicit; et repleta invisibilibus, visibilia perfecte contemnit. » Cum ergo loquitur Deus animae, et illa loquentem audit; non duae actiones sunt, sed una eademque, quae ut a Deo proficitur, vocatur *locutio*; ut recipitur in homine, vocatur *auditio*. In phantasia loquitur Deus per Angelos, in mente per se. Solus enim ipse illi potest immediate intellectui et voluntati, quod facere nequit Angelus. Angeli autem in phantasia loquuntur, per motum humorem et spirituum animalium, in quibus deferuntur internae rerum species: nimirum ita illis commiscendo et componendo, ut hanc illamque speciem, et consequenter rem quam volunt, phantasia, et per phantasia intellectum representent. Varios locutionis Dei et Angelorum modos recenset S. Gregorius, XVIII *Moral.* II.

CANON XX. Prophetia omnis cum sit supernaturalis, exposcit pariter lumen supernaturale, quod

vulgo prophetium vocatur: sicut enim ad visionem corporalem tria requiruntur, scilicet *primo*, objectum emittens sui speciem in oculo; *secundo*, lumen objectum illuminans; *tertio*, ipsa visio, puta oculus recipiens speciem, et per illam objectum illuminatum inspiciens et videns, eaque ratione visionem in se eliciens et producens; ita pariter ad visionem propheticam requiruntur tria, scilicet *primo*, objectum, puta res futura quae praevideatur; *secundo*, lumen propheticum mentem Propheta elevans, ut quasi ex alto eminens rem futuram videat; *tertio*, ipsa visio et cognitio rei futurae. Porro lumen propheticum non est aliud quam ipsa Dei illustratio et revelatio, sive locutio interna qua mentem Propheta illustrat, eique revelat futura; quae partim Dei est, quatenus a Deo immittitur, partim Prophetae, quatenus in ejus mente recipitur, imo in ea, et per eam vitaliter concurrentem a Deo producitur, quia Dei est, vocatur *illustratio*; quia Prophetae est, vocatur *visio*, auditio, cognitio, ut dixi in fine *Can. XIX*. Lumen ergo hoc, sive illustratio est instar coruscationis, vel fulguris spiritum mentem perstringens et illustrans (juxta illud *Psalm.* LXXV, 19: « Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae. » Et illud *Psalm.* CXLII, 6: « Fulgura coruscationem, et dissipabis eos »), qua mens certo cognoscit rem futuram quae a Deo revelatur, et simul eam non a demone, sed a Deo revelari, ut fit in actu fidei: illius enim objectum materiale est res revelata, formale revelatio divina, vel ipse Deus revelans. Ideo enim fide credo Deum esse trinum et unum, quia Deus ipse, qui est prima veritas, quae nec falli, nec fallere potest, id revelavit. Quocirca Prophetae excipientes Dei revelationem, fide divina tenentur credere tam sua oracula, quam illa sibi revelata esse a Deo.

Similes illustrationes, quasi coruscationes sentiant sepe viri spirituales, praesertim vacantes creationi et contemplationi, quibus mens eorum partim illustratur ad clarior et sublimius cognoscenda attributa Dei, vaticinia Prophetarum, aliaque mysteria fidei et Scripturae: partim amore Dei rerumque caelestium afflatur et accenditur. Similes sentiunt subinde peccatores, cum Deus eis immittit cogitationes et illuminationes pius de morte, de judicio, de brevitate vite, de vanitate concupiscentiarum, de inferno, de celo, quibus clare vident se male et imprudenter agere, ac in periculo salutis versari, ideoque timore et dolore percelluntur, qui eos impellit ad penitentiam vitaeque mutationem. Porro istae illustrationes menti non sunt liberae, sed necessario in ea recipiuntur, cum Deus illis eis immittit: perinde ac visio fulguris aperto ac vigilantem oculo est necessaria, non libera: iis tamen receptis, libera manet mens, ut circa eas liberum fidei actum eliciat, liberique credat illa esse vera, atque exinde alios liberos doloris, penitentiae, amoris, alia-

rumque virtutum actus in se concipiat et efformet. Illustrationes enim, quas intellectus, et pii impulsus affectusque, quos voluntati Deus immittit et indit, sunt gratiae praeventives, et exaltantes mentem peccato vel torpore sopitam, ut evigilet, et his libere cooperetur, itaque in se actus penitentiae, timoris, amoris et heroicarum virtutum producat. Pro talibus ut scilicet crebro eas nobis immittat Deus, continue orare debemus. Ex his enim omnis noster profectus et salus pendet. Ita pro his erat *Psalm.* CXLII, 4: « Illumina, ait, oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus: Praevalui adversus eum. » *Psalm.* XVII, 19: « Quoniam tu illuminans lucem meam, Domine: Deus meus, illumina tenebras meas. » *Psalm.* CXXIII, 6: « Accedite ad Deum, et illuminamini. » *Psalm.* LXXV, 3: « Deus misereatur nostri, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos. » *Psalm.* LXXV, 3: « Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis. » *Isai.* cap. LX, 1: « Surge, illuminare, Jerusalem: quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. » *Luc.* cap. I, 79: « Illuminare his qui in tenebris, et in umbra mortis sedent. » *Joan.* cap. I, 9: « Erat lux vera, quae illustrat omnem hominem venientem in hunc mundum. » *Ephes.* cap. v, 14: « Exurge qui dormis, et illuminabit te Christus. » *Psalm.* CXXV, 1: « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? » *Job* cap. XI, 17: « Quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: et cum te consumptum putaveris, orietur ut lucifer. » *Psalm.* CXVI, 4: « Illuxerunt fulgura ejus orbi terrae. » *Ezech.* cap. I, 13: « Haec erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens. Et animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. » *Job* cap. xxxvi, 29: « Si voluerit, etc. fulgurare lumine suo desuper. » *Psalm.* LXXXIX, 17: « Sit splendor Domini Dei nostri super nos: et opera manuum nostrarum dirige. » *Isai.* cap. LVIII, 11: « Implebit splendoribus animam. » *Habac.* cap. III, 4: « Splendor ejus ut lux erit. » *Baruch* cap. IV, 2: « Ambulabimus per viam ad splendorem ejus. »

CANON XXI. Ex dictis patet errare veteres Philosophos, qui consueverunt divinationem fieri naturae, vel litter: nam in anima inesse vim fallidicam, puta esse virtutem divinandi, praesertim dum ea morti vicina est, aut melancholia, mania, vel furore poetico exagitat. Ratio eorum erat, quod anima habeat aliquid divinitatis, sitque quasi divina particula aure: creata enim est ad imaginem Dei; ergo et divinationis Deo propriae est particeps. Ita censuit Plato dialog. *De Natura*: « Quod, inquit, demenciae humane Deus divinandi vim dedit, illud argumento esse potest, quod nemo dum sanus mentis est, divinum et verum vaticinium ullum aequirit; sed cum vel somno praudentis vis praepedita est, vel oppressa morbo, vel divino

aliquo raptu a sua sede dimota, fieri divinationem solet. » Et in *Apolog. pro Socrate*, ex ejus mente asserit eos qui proximi sunt morti solere divinare. Et Aristoteles, in *Problem.* sect. XXX. probl. I: « Multi, inquit, praeterea quod illo caloresodi mentis in vicino est, morbis vesania implicentur, aut iustitiae lymphatico infervescunt: ex quo Sibyllae efficiuntur, et Bacchae, et omnes qui divino spiraculo instigari creduntur, cum scilicet id non morbo, sed naturali imperio accidit. » Similia habet Cicero, lib. I *De Divinat.* additque rationem: « Cum est, inquit, somno sevoctus animus a societate et confusione corporis, tum meminit praeteritorum, praesentia cernit, futura videt. Jacet enim corpus dormientis ut mortui, viget autem et vivit animus. Quod multo magis facit post mortem, cum omnino ex corpore excesserit: itaque appropinquante morte multo est divinior. » Quocirca concludit triplicem esse divinationem: « nempe enim divinandum vim a Deo, a fato, et a natura dinamare. » Et lib. II: « Saepe audivi, ait, poetam bonum neminem sine inflammatione animorum existere posse, et sine quadam quasi afflata furoris. » Nam

Est Deus in nobis, agitante celestibus Illo,
Impetus ille sacrae senium mentis habet.

Idem censuit Porphyrius, uti refert Jamblicus, lib. *De Myster. Egypt.* § *De somnis divinis*. Videtur huic sententiae favere S. Augustinus, lib. XII *Confess.* titulus a S. Thoma, I part. *Quest.* LXXXVI, art. 4, ad 2: « Anima, inquit, habet quandam vim sortis, ut ex sui natura possit futura cognoscere; et ideo quando retrahitur a corporis sensibus, et quodam modo reveritur ad seipsam, fit percipiens notitiam futurorum. » Sed recte eum excusat, mentemque ejus explicat ibidem S. Thomas, dicendo animam separatam a sensibus fieri aptam et dispositam, ut recipiat impressiones Dei, Angelorum, vel demonum, ac per eas accipiat notitiam futurorum, quam non habet ex seipso; et hoc duntaxat velle S. Augustinum. Adde, quosvis haec verba studioso in S. Augustino, nec haecnem ea reperire potuit. Illud tantum reperi lib. IV *Confess.* cap. III, et lib. VII, 6, mathematicos planetarios subinde divinare, et futura praedicere, non arte, sed sorte, puta casu, quod verum est, nec ad rem praesentem fieri, imo ejus oppositum insinuat: inter multo enim quae praediciunt, subinde casu verum traugunt, dicantque; ergo non nature vi, non artis certitudine, sed sortis casu conjeclatur verumque attingunt, quasi aleatores rei future.

Haec Philosophorum sententia est erronea, et repugnans non tantum S. Scripturae, sed et Philosophiae. De fide enim est prophetium esse opus divinum, et praenotionem futurorum communicationem esse totum propriam Deo, adeoque esse notam et indicem divinitatis. Nam, ut ait Tertullianus, *Apolog.* XX: « Testimonium divinitatis est

Illustratio
Dones
piae
quam
opostant?

Lumen
piae, huius
cum quo.

In anima
necesse
di-
vinitatis
non est
virtutem
divinandi.

Est a
essentia,
non liber
natura.

veritas divinationis. » Unde Deus cum idolis decertans : « Annuntio, inquit, quae ventura sunt in futurum, et scietis quia dii estis vos, » *Isai.* cap. xli, 23. Et S. Petrus, *epist.* II, cap. 1 : « Omnis, inquit, propheta propria interpretatione non fit : non enim voluntas humana allata est aliquando propheta, sed Spiritu Sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines. » Hinc et Propheta omnes passim hunc titulum oraculis suis praefigunt : « Verbum Domini : haec dicit Dominus, » etc. Propheta ergo est verbum a Deo praescitum et praedictum, non ab homine. Ratio physica est, *prima*, quia futura continguntia sunt plane indeterminata : determinabuntur enim ab agente libero; cum scilicet voluntas libera in tempore futuro, libere ad alteram contradictoriorum partem se determinabit. Ergo impossibile est ut homo, demon, vel angelus ea determinate praesciat et praecognoscat; sed id est virtutis et omniscientiae divinae, quae infinita mentis suae acie et vi praevidet quid libera voluntas tali tempore, loco et circumstantiis sit electura et determinatura. *Secunda*, mens humana pendet a phantasia et sensibus. Nihil enim est in intellectu, quod non fuerit prius in sensu, ut ait Aristoteles. At futura contingentia nullo sensu percipi possunt : ergo nec ab homine intelligi queunt, non magis quam a caeco colores videri. *Tertia*, quod non existit vel in se, vel in sua causa, ab homine et angelo cognosci nequit. At futura contingentia nec in se, nec in suis causis adhuc futuris et indeterminatis, existunt. Ergo ab homine et angelo praecognosci nequeunt. Ita S. Augustinus, lib. *De Divinat. demon.*, et S. Thomas, II II, *Quaest.* IV, art. 1, ad 3.

Porro argumentum Platonis et Ciceronis tantum probat animam, cum morti vicina separatur a sensibus, aut cum amore, vino, igne, mania, bile, etc., incalescit, excitari et aeri, ut quasi se supra se attollat, videatur et cognoscat ea quae alias non videret et cognosceret; sed intra terminos et limites naturae. Unde tunc praesagit ea, ad quae vel ipsa bilis et humor inclinant, vel quorum causas et principia videt, vel quae spiritus animales excitati et fervidi naturaliter ei suggerunt, ut patet in poetis. Quocirca viri prudentes simili praxi utuntur, cum carmen, orationem aut concionem, vel quid aliud componere volunt : curant enim ut corpus et caput igne, somno, veste, etc., incalescat, itaque calente cerebro suo component. Color enim excitat spiritus animales, qui excitati multos et insignes conceptus suggerunt; sed deinde delervescente calore, ea relegunt, seligunt, iudicant, digerunt. Ingenium enim in calore consistit, iudicium in frigore. Unde juvenes ingenio et inventionem pollent, senes iudicio et censura, utpote qui habent sedatas passiones, frigidisque affectus. Adde sepe in maniacis nimis esse demonem, et suggerere ea quae remota sunt, vel futura : illa enim praesentia ex probabili et subtili conjectura causarum

praecedentium. Hac enim conjectandi vi et sagacia mens eorum accerrima, praehomine praedita est : sanctis vero in morte suggerunt subinde angeli, vel Deus oracula de futuris, ut contigit Iacobo, *Genes.* xlii, et Mosi, *Deuter.* xxxiii. Altera Philosophorum ratio, petita ab imagine, non concludit. Anima enim est in aëre Dei naturalis, non supernaturalis : quocirca naturaliter tantum naturalia Dei attributa representat, et participat; qualia sunt intellectus, voluntas, memoria, cognitio, amor, libertas, etc., non vero supernaturalia, qualis est praescriptio futurorum contingentium, vis ptrandi miracula, caritas, gratia, gloria, beatitudo, etc. Adde, anima habet aliquid divinationis uti et divinitatis, dum ex signis et causis praevitis praesagit futura naturaliter, sed sagaciter.

CANON XXII. Prophetae et scriptores hagiographi, dum ad certas provincias et gentes prophetant aut loquuntur, consuetudines, ritus, leges, mores, etc., quae et multas voces illis genibus proprias consulto usurpant, ut eis se accommodent, utque melius res suas eis dilucida faciant. Ita S. Hieronymus in Abdiam scribit eum usurpare vocem Assyriacam *Sepharad*, id est *terminum*, quam ipse in textu Abdiae veritè *Bosphorum*, quia de Assyriis erat sermo. Sic Daniel, cap. ii, 3 et seq., multa ponit Babylonica nomina musicorum instrumentorum, aequae ac Magistratum, ut sunt Satrapae, Significi, Adargazaei, Gedrebaei, Detrahaei, Tiphthaei. Sic Job, qui in Arabia vixit, et arabice liber ejus primitus conscriptus fuit, hinc multas voces, aequae ac consuetudines arabicas usurpat, ut testatur S. Hieronymus in ejus Prologo. Idem ad *Algasiam*, epist. 131, *Quaest.* X, scribit Apostolum (« humanum diem » nominare ex Cilicum lingua (erat enim ipse Cilix puta Tharsensis), dum dicit I *Corinth.* cap. iv, 3 : « Mihi pro minimo est ut a vobis iudicari, aut ab humano die. » Tale quoque esse *καταρπαξιστος*, *Coloss.* cap. ii, 18. Vido ibi dicta. Adhuc : « Multa sunt verba, quibus juxta morem urbis provinciae suae familiariter Apostolus utitur. » Rursus Prophetae sepe alludunt ad historias et gesta sui temporis, quae tunc omnibus erant nota; nunc autem sunt incognita, eaque de causa subinde nobis obscuri sunt.

CANON XXIII. Prophetae proprie est de tempore futuro; per catachresin tamen ad praeteritum quoque et praesens sese extendit. Unde Hieronimus, *Iliad.* I, ait Chalcantem vatem nosse omnia, praeterita, praesentia et futura. Quod imitatus Virgilius, IV *Georgic.*, ait :

Nonit namque omnia vates,
Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.

Exempla dat S. Gregorius, hom. 4 in *Ezech.* : « Propheta, ait, de futuro est : Ecce Virgo concepit, et pariet filium, *Isaiae* vii. Propheta de praeterito : In principio creavit Deus caelum et terram.

De illo enim tempore dixit homo, quo non erat homo. Propheta de praesenti, I *Corinth.* xiv : Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, djudicatur ab omnibus : occulta enim cordis ejus manifesta fiunt, etc. Quod recte propheta dicitur, non quia praedicit ventura, sed quia proficit occulta. Ventura enim res occultatur in futuro tempore; praesens autem cogitatio absconditur in latenti corde : « utriusque ergo notitia est parvis virtutis, puta non humanae, sed divinae. Sic Eliseus Propheta absens vidit Giezi petentem et accipientem pecuniam a Naaman : « Nonne, inquit, cor meum in praesenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? » IV *Reg.* v. Addit S. Gregorius Prophetae praeteritis ventura permiscere, itaque fecisse Moysen, « ut dum implentur ea quae de futuro praediceret, ostenderet etiam quia de praeterito vera dixisset. »

CANON XXIV. Ex praedicto Can. XXIII. S. Gregorius eadem hom. 4 in *Ezech.* colligit octo prophetae modos et species. *Prima* est : « Aliquam lo, inquit, spiritus prophetae ex praesenti tangit animum prophetantis, et ex futuro nequaquam tangit. » Dat exemplum : « Sicut Joannes Baptista, vententem Dominum videns, ait : Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi; sed cum jam mortiturus esset, missis discipulis requirebat dicens : Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In quibus verbis ostenditur, quia in terris quidem venisse Redemptorem noverat, sed an per semetipsum ad aprtenda inferni claustra descenderet, dubitabat. Ex praesenti enim prophetae spiritu tactus fuerat, qui humanitatem mediatoris videns, et divinitatem ejus intelligens, confitebatur agnum qui peccata mundi tolleret. Sed tactus ex futuro non fuerat, quia adventum illius in inferno nesciebat. »

Secunda : « Aliquando vero prophetae spiritus animum prophetantis ex futuro tangit, atque ex praesenti non tangit, sicut aperte libri Geneseos historia testatur, cum Isaac Esau filium suum ad venandum misit, cui minorem filium Rebecca ad benedicendum supposit, qui hodieus pellibus indutus, paterno palpatu corpus fratrem suum finxit. Cui ille minori filio tanquam majori benedictionem dedit, quaeque ei essent longe futura nuntiavit : sed quis esset qui coram se assisteret, scire non potuit. Prophetae ergo spiritus ex futuro animum prophetantis tetigit, atque ex praesenti non tetigit, quando caligantibus oculis pater et ventura praedicebat, et praesentem filium nesciebat. »

Tertia : « Aliquando prophetantis animum ex praesenti, pariter et ex futuro tangit; quod ex eodem libro Geneseos liquido doctum. In illo quippe scriptum est quia, cum ad vires jam terminum propinquaret Jacob, et duos filios Joseph fecisset assistere ante eum, ut ex benedictione illius possent longe post futura promereri, cui

majorem ad dexteram, minorem vero posuit ad sinistram. Cumque ille oculis senectute caligantibus nepotes suos, quis prior, quisve esset minor, humano visu discernere nequaquam posset, ductis in obliquum brachiis, dexteram manum minori, sinistram majori imposuit. Quod dum corrigere filius vidit, ait : Non ita convenit, pater : quia hic est primogenitus; audivit : Scio, fili mi, scio. Et iste quidem etiam in populos, et multiplicabitur; sed frater ejus junior major illo erit. Prophetae ergo spiritus ex praesenti, pariter et ex futuro, prophetantis animum tetigit, dum Jacob et ventura nuntiabat, et eos quos corporeis oculis videre non poterat, ante se positos per spiritum discernebat. Sic Abias Propheta animum prophetae spiritus et ex praesenti, atque ex futuro tetigerat, cum caligantibus oculis eum, qui se esse Adam simulabat, et uxorem Jeroboam esse cognovit, et quidquid ei futurum esset aperuit, dicens : Inpendens, uxor Jeroboam; haec dicit Dominus Deus Israel : Quia operatus es male super omnes qui fuerunt ante te, et fecisti tibi deos alienos et conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum, idcirco ego inducam mala super domum Jeroboam. Ex praesenti ergo, atque ex futuro pariter prophetantis animus tactus fuerat, qui et ingredientem deprehendere potuit, et ei ventura nuntiare. »

Quarta : « Aliquando autem ex praeterito, et ex praesenti, atque ex futuro pariter tangit animus prophetantis : sicut Elisabeth venire ad se Mariam conspiciens, quia incarnatum Verbum gestaret in utero, agnovit, et quae jam Domini sui matrem vocavit, dicens : Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? De ejus conceptione per angelum quoque ad Joseph dicitur : Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. Quae videlicet Elizabeth dicit : Beata quae credidisti, quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a Domino. Dicens enim : Beata quae credidisti, aperte indicat quia verba angeli quae dicta ad Mariam fuerant, per Spiritum agnovit; atque subiungens : Perficientur ea quae sunt dicta tibi a Domino, quae eam in futuro sequeretur praevidebat. Simul ergo de praeterito et praesenti, atque ex futuro per prophetiae spiritum facta est, quae et eam promissionibus angeli credidisse cognovit; et matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in utero portaret, intellexit. Et cum omnia perficienda praediceret, quid etiam de futuro sequeretur, asperxit. »

Quinta : « Aliquando vero prophetae spiritus ex praeterito tangit animum, nec tangit ex futuro; sicut in Paulo Apostolo aperte ostenditur, qui discipulis dicit : Notum vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem : neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. Unde aliis quoque discipulis

Propheta
est
verbum
Dei
revelans
res
futuras.

Mulier
quomodo
divinavit?

dicit. Secundum revelationem notum factum est mihi sacramentum. Qui tamen hoc ipsum Evangelium quod per revelationem cognoverat, cum Hierosolymam predictatorum ascenderet, ait: Ecce ego alligatus spiritu vado in Jerusalem, quae in ea ventura sunt mihi tenens. »

Sexta: « Aliquando prophetiae spiritus tangit ex futuro, nec tangit ex praeterito, sicut in Elisei facta scriptum est quia, cum unus ex filiis Prophetarum materiam succideret, huic ferrum securi in aquam cecidit, qui exclamavit: Heu, heu, Domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Praecidit ergo lignum, et misit illud, natavitque ferrum. In quo videlicet prophetiae facta cognoscitur, quia qui requirit ubi ceciderat, quid esset facturus noverat: sed tamen cum requirit, constat quia, ubi ferrum cecidisset, ignorabat. Prophetiae ergo spiritus Elisei mentem ex futuro tetigerat, sed ex praeterito non tangebatur, et ferrum ex profundis demersum, quia revocaturus esset ad superficiem scire potuit; sed ubi ceciderat omnino nescivit. »

Septima: « Aliquando prophetiae spiritus in presenti ex parte tangit, et ex parte non tangit. Quod Petri Apostoli historia testatur, cum missi ad eum a Cornelio milites, ei sunt per spiritum nuntiati. Scriptum quippe est: Et dixit spiritus ei: Ecce viri tres quaerunt te. Ad quos ille descendens, et requirens dixit: Quae causa est propter quam venistis? In cuius verbis ostenditur quia eandem causam per spiritum non audierat, quam a militibus requirebat. In presenti ergo mentem Petri spiritus ex parte tetigerat, et ex parte non tetigerat, qui et adesse milites dixit, et pro qua causa venerant, tacuit. »

Octava: « Aliquando spiritus in futuro ex parte tangit, et ex parte non tangit; sicut Prophetarum filii de auferendo Elia ad Eliseum dicunt: Numquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Quo tamen ablato sese per diversa dispergunt, eumque in rupibus et vallibus quaerunt. In futuro ergo eorum mentem prophetiae spiritus ex parte tetigerat, et ex parte non tangebatur, quando eum quem tollendum noverant, non inveniendum quaerebant. Ex parte itaque tacti sunt, atque ex parte non tacti, qui et sciebant quod tolli posset, et nesciebant quod inveniri non posset. Idem quoque Eliseus per prophetiae spiritum de futuro ex parte tactus est, et ex parte non tactus, cum regi Israel diceret: Percutite jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stetit, iratus est contra eum vir Dei et ait: Si percussisses quinque, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem; nunc autem tribus vicibus percussit eam. Qui itaque noverat quia toties percuteret Syriam, quoties percussisset terram; sed eum ei diceret: Percutite terram, quoties eam percussurus esset ignorabat: quippe et indignatus est terram tertio

fuisse percussam; profecto constat quia de futuro ex parte tactus fuerat, et ex parte non tactus, qui Syriam percussit praedixit, sed terram amplius percussit voluit. »

CANON XXV. « Aliquando, inquit, spiritus Gregorius, prophetiae spiritus Prophetis deest, nec semper eorum mentibus praesto est, quatenus cum hunc non habent, et hunc agnoscant ex dono habere eum habent. Unde Eliseus cum flentem Sunamitem mulierem a suis pedibus per Giezi puerum avelli prohiberet, dixit: Dimitte illam; anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me, et non indicavit mihi. Sic quoque eum eum Josaphat de futuris requirebat et prophetiae ei spiritus deesset, psallem fecit applicari, ut prophetiae ad hunc spiritus per laudem psalmodiae descenderet, atque ejus animam de venturis repleret. Vox etenim psalmodiae eum per intentionem cordis agit, per hanc omnipotentis Domino ad cor iter paratur, ut intentam menti vel prophetiae mysteria, vel conjunctionis gratiam infundat. »

CANON XXVI. « Aliquando Propheta sancti dum consulunt, inquit ibidem S. Gregorius, ex magno usu prophetandi quaedam ex suo spiritu profertur, et se haec ex prophetiae spiritu dicere suscipiunt; sed quia sancti sunt, per Spiritum Sanctum citius correxi, ab eo quae vera sunt audiunt, et semetipsos, quia falsa dixerunt, reprehendunt. » Ita Nathan, inquit S. Gregorius, Propheta fuit, quia occultum Davidis adulterium et homicidium ei revelavit et redarguit; sed praedicens Davidi fabricam templi, quasi Deus illud a Davide vellet edificari, oravit. Unde mox de errore admonitus a Deo, eum correxit: « Qua in re inter Prophetas falsos ac veros ista distantia est, quia Prophetae veri si quid aliquando per suum spiritum dicunt, hoc ab auditorum mentibus per Spiritum Sanctum eruditi citius corrigunt. Prophetae autem falsi et falsa denuntiant, et alieni a Sancto Spiritu, in sua falsitate perdurant. »

CANON XXVII. Haec voces « non amplius, non ultra, » in Scriptura et Prophetis saepe non significant aeternitatem, sed longitudinem temporis, scilicet rem illam non fore longo admodum tempore, etiamsi postea futura sit, scilicet post hominum tum viventium mortem et memoriam: tunc enim videtur fore quasi aliud novumque saeculum, ad quod non se extendit vulgaris hominum sermo, uti nec vita, vel memoria. Sic de orto Christi ait Isaias, cap. 11, 4: « Nec exercentur ultra ad praefium, » quia nascenti Christo fuit pax universalis in orbe, eaque daravit diu. Sic idem, cap. xxiii, 12, ait de Tyro: « Non adificies ultra ut glorieris. » Et Ezechiel de eadem, cap. xxvi, 13: « Sonitus cithararum tuarum non audietur amplius. » Et versu 14: « Non edificaberis ultra, » scilicet ad longum tempus: nam postea reedificata est, et pristinam gloriam resumpsit; unde ab Alexandro Magno rursum

vastata est. Simili modo « aeternum, saeculum, generatio generationis, » saepe non aeternitatem absolutam, sed temporariam et humanam, hoc est longum tempus denotant, ut cum lex Mosis dicitur fore aeterna. Vide *Can. IV in Pentateuch.*

CANON XXVIII. Verba Hebraeorum nunc actum perfectum, nunc continuatum, nunc inchoatum, nunc destinatum duntaxat significant; v. g. *crede*, nunc significat credere destino, nunc credere incipio, nunc credere pergo, et in fide confirmo, nunc plane et perfecte credo, ut alibi ostendi. Rursum, id fieri dicitur, quod aptum est et proclive ut fiat: atque id fieri dicitur quis cujus faciendi potestatem habet, ut *facio* sit idem, quod *possum facere*. Sic *Job*, cap. ix, 7, ait: « Qui praecipit soli, et non oritur, » id est praecipere potest; et vers. 6: « Qui commovet [id est ad nutum commovere potest] terram de loco suo, et columnae ejus concutuntur. » *Amos*, cap. ix, 5: « Qui tangit terram, et tabesceat, » tangit id est ita tangere potest, ut tabesceat. Plura vide apud Salmeronem, *Prolegom.* XX, quin. II, *Can. XII.* Prophetae dicunt sub Christo abolenda omnia peccata; iustitiam, pacem, sanctitatem, omnemque virtutem toto orbe germinaturam: quia scilicet hoc natum erat fieri, atque Christus id ipsum, quantum est ex parte sua, effecit. Dedit enim nobis Iytrum sanguinis sui, et gratiam suam potentem et copiosam, qua quisque omnia peccata aboleret, omnesque virtutes menti inserere potest, si ea uti, eique cooperari velit, esto nulli ea non aboleant, nec virtutes inserant, quia Christi gratiam respiciunt, vel negligunt. Rursum, non simul et semel id fit, sed sensim, crescente anima, aequae ac Ecclesiae, in fide et virtutibus.

CAN. XXIX. Dicitur conditor, vel auctor rei, qui illam ornavit et auxit, etsi eam primus non fecerit. Sic Alexander Magnus dicitur conditor Alexandriae, quia eam jam diu conditam auxit et decoravit, eique nomen suum indidit. Sic Nabuchodonosor de Babylone ait, *Daniel*, cap. iv, 17: « Nonne haec est Babylonia civitas magna, quam ego aedificavi? » id est amplificavi et decoravi: nam Babylonia diu ante condita est a Nemrod, *Gen.* cap. x, 10. Sic Romulus dicitur condidisse Romam, cum tamen de Evandro, qui ante Romulum fuit, dicit Virgilius, *Aeneid.* VIII:

Tunc rex Evandro Romam conditor avix.

Sic saepe in Scriptura dicitur edificasse locum, vel urbem, qui eam collapsam, dirutam, vel vastatam reedificavit aut restauravit.

CANON XXX. Dativus saepe apud Hebraeos per paragenon redundat, ut *Can.* cap. 1: « Si ignoras te [hebraice, *tibi*], » o pulcherrima inter mulieres, egredere; » ubi *te* et *tibi* redundant. Ibidem, cap. 11, 10 et 13: « Surge et veni: » hebraice: *Surge tibi, veni tibi.* Sic Hebraei dicunt: *Vade tibi, id est vade, abi.* Sic *Isai*, cap. vi, 8: « Quam mittam, et quis ibit nobis? » Nonnulli censent rō

nobis per paragenon addi ornatus causa; ut et *abi, tibi*, *Isai*, cap. lxx, 16: « Salvavi sibi brachium suum; » esto alius istorum locorum sit sensus magis genuinus, ut ibidem dixi.

CANON XXXI. In Prophetis saepe est climax, id est scala, sine gradatio ad orationis tum elegantiam, tum energiam. Talis est *Ose*, cap. 11, 2: « Exaudiam caelos, et ibi exaudiet terram; et terra exaudiet triticum, et vinum, et oleum; et haec exaudiet Jezrahel. » Talis est *Joel*, cap. 1, 4: « Residuum eruce comedit locusta, et residuum locustae comedit bruchus; et residuum bruchi comedit rubigo. » Talis est illa quae septies iteratur *Amos*, cap. 1 et 11: « Super tribus sceleribus Gazae, et super quatuor non convertiam eum. » Similis est illa beati Petri Damiani, serm. *De S. Andrea*: « Solum cor hominis capax est rationis et mysteriorum Dei. Cor est in pectore, anima in corde, mens in anima, fides in mente, Christus in fide; et hoc esse puto quod ait Apostolus, habitare Christum per fidem in cordibus vestris. » Et illa S. Gregorii, homilia 29 in *Evangelio*: « Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles: nam de caelo venit in uterum, de utero venit in praesepe, de praesepe venit in erucem, de eruce venit in sepulchrum, de sepulchro rediit in caelum. » Porro « Gradatio, inquit Cicero ad *Herennium*, lib. IV, » est, in qua non ante ad consequens verbum descenditur, quam ad superius consensuum est, hoc modo: Nam quae reliqua spes libertatis manet, si illis et quodlibet licet, et quod licet possunt, et quod possunt audent, et quod audent faciunt, et quod faciunt vobis molestum non est. »

CANON XXXII. Paradoxa crebra sunt apud Prophetas. Tale est *Ose*, cap. 1, 2: « Vade, sume tibi uxorem fornicatorem, et fac filios fornicationum. » Et *Ose*, cap. xiii, 14: « Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferna. » Et *Jon*, cap. 1, 2: « Erat Jonas in ventre piscis tribus diebus et tribus noctibus. » Et *Micha*, cap. v, 2: « Ex te [o Bethlehem] mihi egredietur, qui sit dominator in Israel: et egressus ejus ab initio a diebus aeternitatis: si enim egressus ejus est ab aeterno, quomodo fuit in tempore? Tale est: « Qui totum caput, totum perdidit; dimidium ergo plus est toto, » de quo dixi *Habac*, cap. 1, 15. Sic Zacharias, cap. v, 8, vidit impletam quasi mulierem amphorae inclusam, ferri in Babylone. Et cap. ix, 17, vinum germinans virgines, cum vinum iniecit ad libidinem. Maxime vero paradoxa dicunt, cum vaticinantur de Christi incarnatione, vita, passione, resurrectione, Ecclesia, missione Spiritus Sancti. Tota enim oeconomia vitae Christi plena est paradoxis, aequae ac doctrinae et philosophiae quaedam. Quid enim magis apud mundi sapientes paradoxum et incredibile, quam « humilitas exaltat, paupertas ditat, jejunium satiat, in lectu sita est consolatio, in cruce gaudium? » Haec tamen Christus palam edicit: « Omnis qui se

humiliat, exaltabitur. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati qui esuriant et sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, etc.; gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis, » *Matth.* cap. v, 1 et sequent. « Prophete » enim fuerunt « viri portendentes, » ut ait Zacharias cap. vi, 8, et « portentum Israel, » ut ait Isaias cap. viii, 18. Sic Cicero scripsit sua, aut potius stoicorum paradoxa, id est admirabilia, inquit, et contra opinionem omnium, nimirum haec: Solum honestum esse bonum, virtute praedito nihil deesse ad beate vivendum; aequalia esse peccata, et recte facta (sed hoc non tam est paradoxum, quam error exploratus stoicorum) solum sapientem esse liberum, et omnem stultum servum; solum sapientem esse divitem.

CANON XXXIII. Perque omnes veteris Testamenti prophete adimpletae sunt vel ante Christum, vel per Christum. Excipio paucula de Gog, Magog, Antichristo, iudicio et fine mundi, quae exstant *Ezech.* xxxviii et xxxix, *Daniel.* vii, 25, et cap. xi, 36 et sequent., et cap. xii. Nonnulli tamen ex his divinarunt adhuc futura, primo, per accommodationem, ut Proclus Episcopus Constantinopolitaneus Theodosio Juniori contra Scythas pugnantem accommodavit ea quae Deus intendit Gog et Magog (nam hi erant Scythae et Tartari), *Ezech.* cap. xxxiv, 42; quae ex plaegis caelitus in Scythas immisissis, probabiliter coniectatis eorum excidium, uti refert Socrates, lib. vii *Histor.* cap. xlii. Secundo, per omen divinum, ut cum S. Antonius, S. Franciscus, S. Martinus, Clodoveus et alii, quorum exempla recensit *Isai.* cap. viii, 20, iussu vel instinctu Dei, ex lectione Prophetarum, vel S. Scripturae primo occurrentibus acceperunt normam vivendi, vel didicerunt eventum belli, aut alterius rei future. Dixi, *instinctu Dei*, quia aliqui id facere est superstitio, et tentatio Dei. Tercio, per novam prophetiam. Ita Joachim Abbas Floriacensis scribens in *Isai.* cap. xiii et seq.: Onus Babylonis, ait, tangit Romam; Chaldaeorum, Alemanniam; Philistinorum, Lombardos; Moabitum, Graecos; Tyri, Siculos; Egypti, Francos, etc., uti dixi in fine *Prophetia in Isaiam*. Verum in omnibus ipse obscurus et aenigmaticus est, in nonnullis falsus et fallens; esto a multis habitus sit P. opheta. In saeculo praecedenti Hieronymus Savonarola per oracula Amos, Zachariae et Danielis, vaticinatus est adversa et prospera, quae intra centum annos eventura erant Florentinis; quod Turcarum imperator occupaturus esset Italiam et Romanam, ac futurus Christianus, aequae ceteri Turcae et Saraceni, quod Pontifex cathedram et Roma translaturus esset Hierosolimam; quod brevi venturus esset Papa angelicus, qui totam Ecclesiam reformaret, quae ita asseveranter assererat, ut diceret ea sibi revelata esse a

Deo, et multos audientium visuros illa reipsa compleri. Sed experientia docuit in plerisque eum a vero aberrasse, et illud fuisse, ac Florentiam paulo post expugnatam; unde tandem ipse misero fine vitam conclusit. Vide Ambrosium Catharinum, lib. *De Prophetis Savonarola*, et Raphaelem Volaterranum lib. *V. Geogr.* in fine. Similis est liber propheticus, qui circumfertur nomine Methodii Martyris, sed falso: nam libri auctor non est Methodius Martyr, Olympiae in Lycia Episcopus, et postea Tyri; sed Methodius Cyrenensis: in quo cum ciletur Magister Sententiarum et alia non satis rationi consona, videri possit hic liber ab aliquo magno nebulone compositus, ait Salmeron tom. *I. Proleg.* vii, sub finem. Dixi *Veteris Testamenti*; nam in Apocalypsi, quae est propheta Novi Testamenti, multa praedicantur adhuc futura, uti in ea ostendam; sed in ea multi errant, dum oracula ejus generalia, et totam Ecclesiam spectantia, ad particulares homines, vel eventus detorqueant. Egi Romae cum quodam, qui integrum volumen talium divinationum, vel potius imaginationum conjecturalium in Apocalypsin conscripserat, ac nominatim quinam futuri essent Pontifices et Cardinales, ex ea se colligere jaectabat. Vere comicus: « Amanes sibi somnia fingunt; » et sunt qui indigent helleboro.

CANON XXXIV. Multum valet ad genuinum sensum S. Scripturae capiendum, capitum, sententiarum et vocem ejus apta vel conunctio vel disunctio, systole, vel diastole. Exemplis res erit clara. *Eccles.* cap. xxiv, 20, multi Codices legunt: « In plateis sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. » Et ita etiam legitur in *Officio Eccles. B. Virginis* ad Nonam, sensu obscuro et difficili, quem Romana Biblia illustrant aliter dispungendo, nimirum sic: « Quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. » In plateis enim plantantur platanus, non cinnamomum et balsama. Sic *I Reg.* iii, 2, multi legunt: « Oculi ejus (Heli) caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei antequam exstingueretur. » Quid hoc? Ergone exstincta lucerna in tenebris melius videbat Heli, quam in luce, ea splendente? ergone noctuae similis erat Heli, et noctiluca? Rem elucidant Romani Codices, dum ita legunt et dispungunt: « Oculi ejus caligaverant, nec poterat videre: lucerna Dei antequam exstingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini. » Est periphrasis noctuae, q. d. Cum adhuc arderent lucernae, et Samuel dormiret, apparuit ei Dominus: noctu enim ardebat lucerna in tabernaculo, mane exstinguebantur. Ita S. Hieronymus. Sic *Agg.* cap. ii, versus primus referendum est ad finem capitis primi: alioqui enim manifeste pugnat cum versus secundo, qui proxime sequitur, ut patet intuitu. Similem diastolen esse *Jerem.* cap. xxviii, 1, censet S. Hieronymus et alii, ut ibi dixi. Tota nonnulla sunt, quae suis locis annotavi.

Ubi nota: Dictione moderna capitum S. Scripturae non est facta a Prophetis, nec a Patribus Graecis aut Latinis, sed his posterior et recentior est, ut fuse docet Sixtus Senensis, lib. iii *Biblioth.* in methodo partitionis. Excipio Psalmos, qui singuli seorsim dictati et scripti sunt. Patres enim citant S. Scripturam per citationem non capitulum, sed historiarum, vel materiarum. Sic S. Augustinus dicit se scripsisse Commentaria a principio Genesis usque ad ejectionem Adae de paradiso, quod nos diceremus, in tria prima capita Genesis. S. Gregorius ait se scripsisse in librum Regum, a principio usque ad unctionem Davidis regis, quod nos diceremus, in quindecim prima capita lib. *I Regum*. Sic Elias Levita, *Praefat. in Masor.* ait olim legem totam, puta Pentateuchum, fuisse unum *Pasae*, id est unum tractatum sine incisione, vel divisione. Hinc S. Hilarius, scribens in *Matthaeum*, eum distinxit in Canones XXXIII, et Ambrosius S. Lucam divisit in LXIV titulos, Beda vero in xxiii capita; licet Sixtus Senensis spectetur hanc divisionem ab aliis esse factam. Ammonius Alexandrinus, vel, ut alii volunt, Eusebius Caesariensis aut Tadianus, pro numero materiarum concordiae Evangelice, distribuit S. Matthaeum in capita cccx, Marcum in cccxv, Lucam in cccxli, Joannem in cccxxii. Porro in Interpretibus Graecis a sexcentis annis, puta Euthymio, (Eumenio), Areta, Andrea Grelensis, Suida, in Novo Testamento capitum distributio invenitur similis nostrae, sed ea paulo major. Ergo paulo post illud tempus videtur facta ea capitulum divisio, quam nunc in Bibliis cernimus. Unde illa utuntur S. Thomas, Alensis, Albertus, S. Bonaventura, illisque coevi. Denique veteres libros aestimabant numero versuum, non capitum; versus autem constabat sex dictionibus. Sic S. Hieronymus, *Praefat. in Homil. Origen. super Cant.* ait Origenem scripsisse in Cantica versus fore viginta millia. Idem, *De Script. Eccles.*, ait Nazianzenum omnia opera sua conclusisse versibus triginta millibus. Et *Apolog. in Rufinum*, ait Hilarium mutatum ex Origene versus prope quadraginta millia, seipsam vero, dum exponeret epistolam ad Ephesios, distasse quotidie versus mille. Ita Sixtus. Non mirum ergo si divisio hae subinde minus apta aut commoda sit, uti suis locis annotavi.

CANON XXXV. Euphemismus Graecus est boni omnis captatio; Rhetoricus est figura, qua nomina, vel res mali omnibus in boni commutant, aut certe avertunt et deprecantur; ut Terentius in *Andria*: « Si evenit (quod Dii prohibeant) discessio. » Haec non raro occurrit in Scriptura. Sic enim maledictionem et blasphemiam ob sui enormitatem et execrationem, non audent suo nomine nominare, sed per euphemismum eam contrario nomine vocant *benedictionem*, ut: « Benedixit, »

id est maledixit, » « Naboth Deum et regem, » *III Reg.* cap. xxi, 13. « Benedic, » id est maledic, « Deo, et morere, » *Job.* cap. li, 9. Sic in iudicio execratorio dicit: « Hae fuerat mihi Deus, et haec addidit; sed per euphemismum silentium malum quod quis sibi impetrat, quasi rem tristem et mali omnibus. Sic miles Davidis a Nabal tondeute oves petunt alimoniam, dicentes per euphemismum: « In die enim bona venimus, » *I Reg.* cap. xxv, 9. Ilic vicinus est *Chorinthismus*, id est urbanitas, lepor et festivitas sermonis; qua figura est rhetorica, qua dura dictu gratius proferuntur, ut si interrogantibus num quis nos quaesierit, responsum datur: « Bona fortuna, » exinde intelligitur nos neminem quaesivisse. Sic roganti matri: Audio filium meum in bello esse captum, estne verum? respondit amicus ejus dolorem festive levantes: Non; est redemptus: quo tacite significat eum fuisse captum et male habitum, sed jam esse redemptum. Sic Cicero, *Pro lege Manilia*, ne diceret consulares fasces esse captos, dixit esse redemptos. Sic sanatum esse vulnus libentius auditur, quam illatum; instauratam esse domum, quam dirutam; supplemento novo refectas esse legiones, quam occisis militibus imminutas. Sic ait Isaias, cap. xl, 1: « Consolamini, consolamini, popule meus, etc.: quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas ejus, » quo tacite significat eam fuisse malam et iniquam. Sic sapiens illa mulier Thecultis, festive Absalonis scelus et fratricidium in se suosque filios transtulit, ut ei a Davide veniam impetraret, *II Reg.* cap. xiv, 6. Sic Nathan Propheta, ut regem Davidem de adulterio et homicidio Uriae corripere, usus est apolo divitis, qui pauperi ovicula rapuit et mactavit, ut in ejus enormitate rex videret immanitatem sui flagitii, *II Reg.* cap. xii, 2. Atque hic est modus commodissimus corripendi magnates, qui opibus et titulis superbi, non ferunt se aperte et in fronte reprehendi. Charientium illustres exstant in epistola Valerii ad Rufinum, qua ei suadet ne ducat uxorem, tom. IX *Operum S. Hieronymi*. Sic enim habet: « Pacuvius flens ait Ario vicino suo: Amice, arborem habeo in horto meo infelicem, de qua prima uxor mea se suspendit, postmodum secunda, jam nunc tertia. Cui Arius: Miror te in tot successibus lacrymas invenisse. Dii boni, quod tibi dispensia arbor illa suspendit! Da mihi et de arbore surculos, quos seram. Timeo ne et te oporteat arboris illius surculos medicare, cum jam inveniri non poterunt. Cato Ulicensis dixit: Si absque femina posset esse mundus, conversatio nostra non esset absque diti. Phoroneus rex ait Leontio fratri suo: Ad summam felicitatem nihil mihi deesset, si uxor mihi semper deflucisset. Metellus Mario respondit, cum ejus filium deleo divitem, formam nobilem, genere clarum, fama felicem duere nobile: Malo meus esse, quam suus. Cui Marius: Imo ipsa tua

erit. At ille: Imo virtus oportet uxoris esse. Logici enim: Talia erunt subjecta, qualia permiserint predicata. Lais Corinthia petivit a

Demosi hunc centum talenta pro consensu. At ille suspiciens in caelum, ait: Non emo tanti pretio.

HARMONIA CHRONOLOGICA

DUODECIM PROPHETARUM.

Hoc est, tabula chronologica, per annos mundi et Christi consignans oracula duodecim minorum Prophetarum, conformis et subalterna illi, quam quasi probabilem tum Pontateuco, tum Prophetis majoribus prefixi. Seio varios varie hæc consignare, omnesque probabiliter: sed paucis annis, quibus una chronologia ab alia distat, additis, vel demptis, hæc tabula cubilibet computati et chronologiae serviet.

Reges Juda sibi continuo succedentes, sub quibus prophetarunt Prophetae.

Ozias, vel Azarias regnavit annis	52
Joatham	46
Achaz	46
Ezechias	29
Amon	2
Josias	31
Joachas mensibus	3
Joachim annis	11
A Joakim anno 11 finito, puta ab ejus cæde, et filii ejus Joachin transmigratione in Babylonem, incipiunt anni 70 captivitatis Babylonicae, de quibus Jeremias, cap. xxv, 11. Unde hinc annos prophetie sue inchoat, et consignat Ezechiel in tota sua prophetia, ut ibidem dixi.	
Joachin mensibus	3
Sedecias annis	11
Anno 11 Sedecie, Nabuchodonosor Jerusalem et regnum Juda evertit, anno regni sui	18
Regnavit post exitum Jerusalem Nabuchodonosor annis	26
Universum enim regnavit annis	44
Et successit ei filius Evlimerodach, sive Baltassar, qui regnavit annis	34
Baltassarem, capta Babylone, occidit Darius Medus et Cyrus.	
Quæ post Baltassarem in Babylone regnavit Darius Medus anno	1
Post Darium, Cyrus jam Monarcha regnavit annis	3
In anno 3 Cyrus finiuntur prophetie Danielis, qui ultimus omnium quatuor majorum Prophetarum prophetavit.	
Cyro successit Cambyses regnans annis	8

Cambyse post Reges (qui paucis mensibus regnarunt) successit Darius Hystaspis, qui regnavit annis

Dario successit filius Xerxes, qui regnavit annis

Anno mundi 3136, ante Christum 814, qui fuit a diluvio annus 1479, a natalitate Abraham annus 1487, ab exitu Hebræorum ex Ægypto annus 682, cepit regnare in Jerusalem et Juda Ozias sive Azarias rex, regnavitque per 52 annos sub quo prophetavit Osee, Jonas, et Isaias. Itaque

Osee, qui fuit primus omnium Prophetarum, cepit prophetare sub initio regni Ozie. Nam Isaias, qui eum secutus est, cepit prophetare sub anno 17 Ozie, ut habet Eusebius in *Chronico*, qui fuit annus ante Christum 797. Jonas vero cepit ante annum 14 Ozie, uti mox ostendam.

Insuper sub Ozia rege ceperunt Olympiades. Annus enim 40 Ozie, qui fuit ante Christum 774, fuit annus primus Olympiadis I. Ante Olympiades autem omnia apud Gentiles scriptores et historicos sunt incerta. Ab Olympiadiibus enim cepit apud eos historia fides. Audi Eusebium in *Chronico* ad Olympiadem I: « Ab hoc tempore Græca de temporibus historia vera creditur: nam ante hoc, ut cuique visum est, diversas sententias protulerunt. » Unde Varro apud Censorium, *de Re Nat.* cap. 21, duplicem ponit sacerdotum ordinem: priorem a diluvio ad primam Olympiadem, eumque vocat *phœni*, id est *fabulosum*; posterioris *græcorum*, id est *historicum*. Prophete ergo nostri antecesserunt omnem Gentilium historiam et sapientiam, quæ ac Romanam. Roma enim condita est anno 23, post inchoatas Olympiades, uti passim docent chronologi.

Osee ergo, sub initio regni Ozie, jussu Dei duxit uxorem fornicariam, et ex ea procreavit duos filios et unam filiam; primum nominavit *Jezrahel*; secundam filiam, *Lo rachaana*, id est *Abque misericordia*; tertium, *Lo ammi*, id est *Non populus meus*; ut tam factis, quam verbis portenderet sanguinem Jezrahel brevi vindictandum super domum Jehu; ac Israelam ob fornicationem cum idolis, aliisque scelera gravissima sine misericordia puniendum; atque cum vitulo aureo quem colebat in Dan et Bethel, transferendum in Assyriam. Post Oziam perrexit Osee prophetare sub Joatham, Achaz et Ezechia, ut ipse ait cap. 1, 1; sed quid præcisè sub hoc illo rege prophetavit ignoramus: quia ipse, ut et alii minores Prophetae, sua oracula per annos regum sigillatim non consignavit, uti consignavit Jeremias, Ezechiel, Daniel et subinde Iaias. Porro sub hisce regibus Osee prædixit Christum, devicta morte et inferno, die tertia resurrecturum; Synagogam Judæorum, tanquam adulteram, a Deo repudiandam; Ecclesiam vero ex Gentibus, Christo per fidem sponsandam in sempiternum; denique Synagogam diebus multis fore sine rege et lege, sine sacerdote et sacrificio, expectantem Messiam, ad quem in fine mundi converteretur.

Paulo post Osee prophetavit Jonas contra Niniven, mirum regnante in Juda Ozia, in Israel Jeroboam, ut patet *IV Reg. xiv, 23*. Quare necesse est Jonam prophetasse primis 14 annis regni Ozie: illis enim duntaxat cum Ozia regnavit Jeroboam. Ipse enim vita et regno decessit anno 14 Ozie, ut colligitur ex *IV Reg. xv, 1*, juncto cum cap. *xiv, 23*. Eodem tempore in Latio regnabat Procas Sylvius, avus Romuli, et in Assyria Sardanapalus, qui videtur fuisse rex Ninive a Jona conversus ad penitentiam. Jonas ergo processit Anos paucis annis, Anos enim cepit anno 25 Ozie, ut jam dicam.

Paulo post Osee prophetavit Jonas contra Niniven, mirum regnante in Juda Ozia, in Israel Jeroboam, ut patet *IV Reg. xiv, 23*. Quare necesse est Jonam prophetasse primis 14 annis regni Ozie: illis enim duntaxat cum Ozia regnavit Jeroboam. Ipse enim vita et regno decessit anno 14 Ozie, ut colligitur ex *IV Reg. xv, 1*, juncto cum cap. *xiv, 23*. Eodem tempore in Latio regnabat Procas Sylvius, avus Romuli, et in Assyria Sardanapalus, qui videtur fuisse rex Ninive a Jona conversus ad penitentiam. Jonas ergo processit Anos paucis annis, Anos enim cepit anno 25 Ozie, ut jam dicam.

Anno mundi 3161, ante Christum 789, qui fuit Ozie regis annus 25, cepit prophetare Amos. Cepit enim a ante duos annos terræ motus a (ut ipse ait cap. 1, 1) qui confligit anno 27 Ozie. Prophetat autem vindictam Dei in Damascum, Philisteam, Tyrum, Edom, Ammon, Moab, Judam et inaxime contra Israel, id est in tribus, quibus ob idololatriam aliisque flagitiis excidium per Assyrios intulit. Adhuc, tenebris e solis eclipsi, meridie futuras per totum orbem in passione Christi; ac per eum tabernaculum Davidis collapsum restaurandum vaticinatur. Insuper in Bethel prædicit captivitatem et excidium Israelis. Quocirca ab Amasia sacerdote idolorum accusatur rebellis, ac tandem vecte per tempora transfusus, martyre occumbit.

Paulo post Amos cepit prophetare Abdias, qui Idumæis excidium per Chaldaeos prædicit, eo quod ipsi perpetui fuerint Judæorum hostes.

Anno mundi 3188, ante Christum 762, cepit regnare in Juda Joatham, filius Ozie, sub quo cepit prophetare Micheas, ut ipse ait cap. 1, 1. Prædicit autem initio Samarie et Israelis excidium per Assyrios.

Anno mundi 3198, ante Christum 751, qui fuit regni Joatham 11, Roma condita est a Romulo, qui in ea regnavit annis 29. Quocirca solent et apposite notat S. Augustinus, *lib. XVIII De Civit. XXVII*, hosce Prophetas cepisse prophetare sub

exordia urbis Romæ, quia eorum oracula Romanis, et Gentibus Christi fidem amplecturis scribebantur. Audi eum: « Ezechias quippe rex Juda eo usque regnavit, ac per hoc per ea tempora, isti velut fontes prophetie pariter eruperunt, quando regnum defecit Assyriorum, cepitque Romanorum; ut scilicet quemadmodum regni Assyriorum primo tempore existit Abraham, cui promissiones apertissime fierent in ejus semine benedictionis omnium gentium; ita in Occidentali Babylonis exordio, qua fuerat Christus imperante venturus, in quo implerentur illa promissa oracula Prophetarum, non solum loquentium, verum etiam scribentium in tante rei future testimonium solverentur. Cum enim Propheta nunquam fore defussent populo Israel, ex quo ibi reges esse coperunt, in usum tantummodo eorum fuere, non Gentium. Quando autem ea Scriptura manifestus propheticæ condebat, que gentibus quandoque prodesset, tunc oportebat incipere, quando condebat hæc civitas, que Gentibus imperaret. »

Anno mundi 3220, ante Christum 730, cepit in Juda regnare Ezechias; sub hujus annum 7 vel 8, cum jam eversa esset ab Assyris Samaria, et Israel abductus in Assyriam anno 6 Ezechie, ita ut sola restaret intacta Jerusalem et Juda, Micheas, cap. iii, 12, prædicit quod Jerusalem a Chaldeis excidetur: « Sion, inquit, quasi ager arabitur, et Jerusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsis silvarum. » Vide *Jerem. xxvi, 18*.

Sub idem tempus prophetavit Nahum excidium Ninive, eo quod Ninivite post predicationem Jone, in pristina scelera relapsi essent, ut dicam Proœmio in *Nahum*.

Anno mundi 3230, ante Christum 720, Ezechias in regno agebat annum decimum: sub hunc annum edidit Micheas illustre illud oraculum, cap. v, 2, de Christo in Bethlehæm nascituro, uti ibidem ostendam.

Anno mundi 3234, ante Christum 716, Ezechias agebat annum regni 14; sub hunc annum Micheas protulit prophetiam illam, cap. iv, 1, de Ecclesia in Sion a Christo instituenda, uti ibidem demonstrabo.

Anno mundi 3249, ante Christum 701, cepit in Jerusalem et Juda regnare Manasses rex impius, sub quo probabile est prophetasse Joel: quia ipse solum Jude (quasi Israel jam vastato anno 6 Ezechie) vaticinatur excidium ob idololatriam, et ob occisos ab eis Prophetas, quod factum est tempore et jussu Manassis. S. Hieronymus tamen, Eusebius et alii permulti censent Joelem prophetasse longe anterus, scilicet paulo post Osee, sub Ozia rege. Porro Joel prædicit Judæam instare vastitatem per noxias bestias, et hostes Chaldaeos, quos sub specie locustarum, erucarum et bruchorum depingit; idcirco hortatur omnes et præsertim sacerdotes ad plañctum, jejunium et orationem; et conversis magnum pollicetur prosperitatem, dandum Doctorem justitiæ, Spiritum

Joan.

Amos

Abdias.

Jehozab.

Roma

quando

condita.

Oris
vnde
cepit
anno
6
Ozie

Oris
vnde
cepit
anno
1
Joatham